

Frivilligt arbete inom idrotten

- möjlighet och ofrånkomlighet

FoU-rapporter

2004

1. Ätstörningar – en kunskapsöversikt (Christian Carlsson)
2. Kostnader för idrott – en studie om kostnader för barns idrottande 2003
3. Varför lämnar ungdomar idrotten – en undersökning av fotbollstjejer och – killar från 13 till 15 år (Mats Franzén, Tomas Peterson)
4. IT-användning inom idrotten (Erik Lundmark, Alf Westelius)
5. Svenskarnas idrottsvanor – en studie av svenska folkets tävlings- och motionsvanor 2003
6. Idrotten i den ideella sektorn – en kunskapsöversikt (Johan R Norberg)
7. Den goda barnidrotten – föräldrar om barns idrottande (Staffan Karp)
8. Föräldraengagemang i barns idrottsföreningar (Göran Patriksson, Stefan Wagnsson)

2005

1. Doping- och antidopingforskning
2. Kvinnor och män inom idrotten 2004
3. Idrottens föreningar - en studie om idrottsföreningarnas situation
4. Toppningsstudien - en kvalitativ analys av barn och ledares uppfattningar av hur lag konstitueras inom barnidrott (Eva-Carin Lindgren och Hansi Hinic)
ISBN 91-975766-0-3
5. Idrottens sociala betydelse - en statistisk undersökning hösten 2004
ISBN 91-975766-6-2
6. Ungdomars tävlings- och motionsvanor - en statistisk undersökning våren 2005
ISBN 91-975766-7-0
7. Inkilning inom idrottsrörelsen - en kvalitativ studie
ISBN 91-975766-8-9

2006

1. Lärande och erfarenhetens värde (Per Gerrevall, Samantha Carlsson och Ylva Nilsson)
ISBN 978-91-976081-2-1
2. Regler och tävlingssystem (Bo Carlsson och Kristin Fransson)
ISBN 978-91-976081-3-8
3. Fysisk aktivitet på Recept (FaR) (Annika Mellquist)
ISBN 978-91-976081-4-5
4. Nya perspektiv på riksidrottsgymnasierna (Maja Uebel)
ISBN 978-91-976081-5-2
5. Kvinnor och män inom idrotten 2005
ISBN 978-91-976081-6-9
6. Utvärdering av den idrottspsykologiska profilen - IPS-profilen (Göran Kenttä, Peter Hassmén, Carolina Lundqvist)
ISBN 978-91-976081-7-6
7. Vägen till elittränarskap (Sten Eriksson)
ISBN 978-91-976081-8-3
8. Näridrott i skolmiljö (Björn Forsberg)
ISBN 978-91-976081-9-0
9. Kartläggning av det idrottspsykologiska området med avseende på svensk elitidrott (Göran Kenttä)
ISBN 978-91-976269-0-3

2007

1. Idrotten Vill (Lars-Magnus Engström, Johan R Norberg, Joakim Åkesson)
ISBN 978-91-976269-2-7
2. Sexualisering av det offentliga rummet (Birgitta Fagrell, Jesper Fundberg, Kutte Jönsson, Håkan Larsson, Eva Olofsson, Helena Tolvhed) ISBN 978-91-976269-3-4
3. Det sociala ledarskapet (Martin Börjeson, Johan von Essen)
ISBN 978-91-976269-4-1
4. Frivilligt arbete inom idrotten (Lars-Erik Olsson)
ISBN 978-91-976269-5-8

Rapporterna kan beställas från Riksidrottsförbundets kundtjänst – kundtjanst@rf.se eller tel 08-699 62 03

9 789197 626958

Sammanfattning

Sedan 1992 har Ersta Sköndal Högskola utfört s.k. befolkningsstudier med fokus på medborgarnas frivilliga arbete. Den senaste studien, den tredje i ordningen, genomfördes 2005 och resulterade i rapporten ”Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället”. Även denna rapport tar sin utgångspunkt i dessa befolkningsstudier – men med särskild inriktning på idrottsrörelsen. Tyngdpunkten utgör data från 2005, men i många frågor görs även jämförelse med de tidigare undersökningarna. Rapporten är både en ingående analys av det ideella arbetet inom idrotten och en jämförelse med motsvarande insatser i andra typer av frivilliga organisationer. Syftet är både att deskriptivt redogöra för det frivilliga arbetet som utförs inom idrotten över tid och att antyda sociologiska och strukturella förklaringar till det frivilliga arbetets premisser inom idrotten.

Ett övergripande resultat av Ersta Sköndal Högskolas befolkningsstudier är att det svenska folket utför frivilligt arbete i världsklass. Ungefär hälften av den vuxna befolkningen utför regelbundet ideella insatser. Därtill finns inga tecken på att det medborgerliga engagemanget har minskat sedan början av 1990-talet. Idrotten utgör inget undantag. Idrotten är sedan länge det största enskilda området inom den ideella sektorn. Samtidigt ser en tydlig tendens till ökade frivilliga insatser, särskilt bland kvinnor.

I denna specialgranskning av idrottsrörelsen ser vi dock även skillnader i förhållande till andra ideella verksamheter. Inte förvånande är hemmavarande barn av stor betydelse för medborgarnas frivilliga arbete inom idrotten. Vidare är de ideellt engagerade inom idrotten generellt något yngre än inom andra frivilligorganisationer. Idrotten attraherar även i högre grad svenskfödda än i andra former av ideellt arbete. Därtill gynnas förutsättningarna till frivilliga insatser inom idrotten om ens egna föräldrar tidigare varit aktiva inom föreningslivet.

Studiens visar även att många av dem som verkar ideellt inom idrottsrörelsen kan hänföras till två relativt skilda men ungefär lika stora kategorier. Den första gruppen kan benämnas ”överbryggare”. I denna grupp finns de som lägger ned mest tid på frivilliga insatser. Kännetecknande är även att dessa personer både verkar ideellt inom idrotten och i andra frivilligorganisationer. Ofta återfinns de även på ledande positioner i styrelser och andra förtro-endeuppdrag. Den andra gruppen kan benämnas ”gruppanförare”. Dessa personer är idrotten trogen. De engagerar sig således inom idrotten men sällan i andra föreningskategorier. Här återfinns männen och kvinnorna som vecka ut och vecka in leder lag och organiserar träningar, som delar ut saft och ansvarar för materialvård.

Rapporten har författats av fil. dr Lars-Erik Olsson, prefekt vid Institutionen för socialt arbete vid Ersta Sköndal Högskola.

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Idrott och frivilligt arbete	7
Idrott och frivilligt arbete i koncentrat.....	7
Disposition av rapporten.....	8
Frivilligt arbete 2005.....	9
Trender i det frivilliga arbetet	15
Frivilligt arbete som helhet och inom idrott 2005.....	17
Omfattning och åldersfördelning.....	17
Invandrarbakgrund och föräldrars föreningsengagemang.....	20
Socioekonomiska faktorer	21
Det frivilliga arbetets karaktär	22
Orsak och attityder till frivilligt obetalt arbete.....	23
Sammanfattning av resultatet så långt.....	26
Försök till en första förklaring.....	27
Tidigare studier – 1992 och 1998 några kommentarer.....	28
Studien 1992.....	28
Studien 1998.....	29
Frivilligt arbete inom idrotten – 2005.....	31
Omfattning, medlemskap och åldersfördelning	31
Civilstånd, barn och boendeort	34
Invandrarbakgrund och föräldrars föreningsengagemang.....	37
Socioekonomiska faktorer	39
Det frivilliga arbetets karaktär	41
Orsak och attityder till frivilligt arbete.....	42
Sammanfattning 2005 av frivilligt arbete inom idrotten	44
Några kommentarer om det empiriska materialet.....	45
Ett andra försök till mer förfinad förklaring.....	46
Tre medborgarundersökningar – tendenser i tiden.....	48
Kvinnornas starka intåg inom idrotten på 2000-talet	48
Barnens roll.....	48
Ett yngre engagemang än föreningslivet i övrigt.....	48
Ett svenskfött engagemang	49
Plikt, uppfostran och egen lust.....	50
Möjlighetsstruktur	50
Ofrånkomlighetens struktur	50
Överbryggaren och gruppanföraren.....	51
Referenslista.....	53
Bilaga 1 - Bakgrund till medborgarstudierna 1992, 1998 och 2005.....	55
Bilaga 2 – En kort sammanfattning av andra studier av frivilligt arbete och idrott.....	58
Bilaga 3 - Tabeller	59

Idrott och frivilligt arbete

I den frivilliga sektorn utgör idrotten den i särklass största enskilda organisationstypen som man arbetar frivilligt inom. Detta visar de medborgarundersökningar som Ersta Sköndal högskola gjort 1992, 1998 och 2005 (Jeppsson Grassman 1993, Jeppsson Grassman och Svedberg 1998 och Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman 2005)¹. I den senaste studien framkom att cirka en femtedel av allt frivilligt arbete i Sverige utförs inom idrotten (se tabell 1 nedan). Vi ser även en ökning över tid (från 17 till 20 procent) och att andelen frivilligt arbetande kvinnor ökar påtagligt. Detta utgör viktiga skäl för att fördjupa kunskapen kring det ideella arbetet inom idrotten - och detta på ett sätt som tidigare medborgarstudier inte gjort.

Tabell 1. Andel som utför frivilligt arbete inom idrott i procent.

År	Män	Kvinnor	Totalt	(antal)
1992	22	12	17	(1045)
1998	24	13	19	(1104)
2005	23	18	20	(1287)

Den här rapporten behandlar de data som specifikt berör idrott och frivilligt obetalt arbete i de medborgarundersökningar som genomförts 1992, 1998 och 2005. Framförallt den senaste undersökningen analyseras. Det frivilliga arbetet inom idrotten jämförs även med frivilligt arbete i andra typer av frivilliga organisationer. Syftet med studien är att

1. deskriptivt visa det frivilliga arbetet som utförs inom idrotten över tid
2. antyda sociologiska och strukturella förklaringar till det frivilliga arbetets premisser inom idrotten.

För de som vill fördjupa sig i metodfrågor kring Ersta Sköndal högskolas medborgarundersökningar hänvisas till bilaga 1. I bilaga 2 ges en kortfattad genomgång av tidigare forskning kring idrott och frivilligt arbete.

Idrott och frivilligt arbete i koncentrat

Idrott och frivilligt arbete behöver sättas in i ett större perspektiv. I en internationell utblick framstår den ideella sektorn i Sverige och Norden som unik (se t.ex. Wijkström och Einarsson, 2006). När vi studerar både den svenska och den internationella kontexten ser vi att olika länders utformning av välfärdssystemen verkar skapa olika möjligheter för den ideella sektorn. I Sverige är välfärdproduktion något som framförallt utförs av anställda och vanligen bedrivs välfärdproduktion inom offentlig sektor. Sverige har därutöver en mycket högre andel frivilligt arbetande jämfört med många europeiska länder och Sveriges ideella sektor har för det andra inte en lika stark fokusering på välfärdproduktion. Detta skapar för det tredje möjligheter för andra aktiviteter inom den ideella sektorn som bland annat idrotten verkar ha gripit. Går vi utanför Norden så är välfärdproduktion ett större delområde jämfört med idrott inom den ideella sektorn.

Inledningsvis finns det också skäl att lyfta fram två spännande faktorer eller variabler som verkar ha stor betydelse för förekomsten av frivilligt arbete inom idrotten: det handlar om ålder och att ha hemmavarande barn. De som arbetar frivilligt inom idrotten är för det första lite yngre än de som

¹ Jag vill tacka Stig Elofsson på Stockholms universitet för hjälp med datakörningar och också Lena Blomquist, Elisabet Lindberg, Susanne Lundåsen och Johan von Essen i forskargruppen vid Ersta Sköndal högskola för deras kommentarer.

arbetar frivilligt inom andra områden. Detta gäller både kvinnor och män. Dessutom arbetar man vanligtvis frivilligt under en mer koncentrerad period. Den generella bilden är att man är aktiv fram till mitten av medelåldern för att därefter "fasa ur". Få medborgare i de äldre åldersgrupperna arbetar således frivilligt inom idrotten. Vi kan dock inte se i denna undersökning om man t.ex. arbetar frivilligt med idrott inom en pensionärsorganisation.

Den andra variabeln eller livssituationen av stor betydelse för frivilligt arbete inom idrotten är förekomsten av hemmavarande barn². Barnen öppnar idrottens dörrar för sina föräldrar (eller så öppnar föräldrarna dörrarna för sina barn). Oavsett vilken väg det går så har hemmavarande barn stor betydelse för vilka som utför frivilligt arbete inom idrotten. Detta gäller särskilt kvinnor. Vi ser också att kvinnors frivilliga arbete inom idrotten ökat markant från 1992 till 2005. En tolkning är att flickors ökade idrottande gör att det behövs fler aktiva föräldrar vilket uppmuntrar flickornas mammor att ta på sig allt mer uppgifter.

Disposition av rapporten

Rapporten är upplagd på följande vis:

Inledningsvis presenteras ett antal generella resultat rörande frivilligt arbete baserat på den senaste undersökningen 2005. Detta avsnitt, som ger en generell och överskådlig bild av allt frivilligt arbete i Sverige, ska betraktas som en relief för den följande fördjupningen av det frivilliga arbetet inom idrotten. Den "idrottsintresserade" får således via det inledande kapitlet en introduktion till frivilligt arbete som helhet. Vi övergår därefter till att dela upp materialet i två kategorier i avsnittet som benämns "frivilligt arbete i stort" och "frivilligt arbete inom idrott 2005". Den första kategorin är frivilligt arbete som helhet (där idrott också ingår) och den andra kategorin är det frivilliga arbetet inom idrotten (som utbruten delmängd). I detta kapitel speglas idrotten gentemot det frivilliga arbetet som helhet.

Avsnittet som följer är korta sammanfattningar av resultat som är relevanta för idrottsområdet från undersökningarna gjorda 1992 och 1998. I detta avsnitt särredovisas materialet i tre kategorier. Den första kategorin består av de personer som utför frivilligt arbete i organisationer utanför idrotten (övrigt frivilligt arbete). Den andra kategorin utgörs av personer som utför frivilligt arbete både inom idrotten och i andra organisationer (både idrott och annat, B). Den tredje kategorin utgörs av de personer som enbart utför frivilligt arbete inom idrottsrörelsen (enbart idrott, A). De två sistnämnda kategorierna läggs även samman till en kategori som kallas "totalt idrott (A+B)". Resultatet från 1992 och 1998 års undersökningar presenteras endast i summarisk form och som bakgrund till år 2005 års undersökning.

Det tyngsta empirikapitlet är avsnittet som heter "2005 års frivilliga arbete inom idrotten". Där delas materialet också in i de fyra ovan nämnda kategorierna (övrigt frivilligt arbete, enbart idrott (A), både idrott och annat (B) och totalt idrott (A+B)). Rapporten avslutas med en sammanfattande analys och reflektion.

För de som framför allt är intresserad av resultat rörande idrotten rekommenderas främst kapitlet "2005 års frivilliga arbete inom idrotten".

² Vi vet dock inte om barnen faktiskt idrottar, men vi antar att det är det mest sannolika.

Frivilligt arbete 2005

I detta avsnitt presenteras data från den medborgarstudie som genomfördes 2005 (Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman, 2005). I viss utsträckning jämförs materialet med tidigare studier 1992 och 1998. Syftet med avsnittet är att beskriva hur det frivilliga arbetet ser ut i allmänhet i Sverige.

I tabell 2 kan vi se att det frivilliga arbetet i Sverige inte tycks vara ett fenomen på tillbakagång. Det är stabilt och till med något ökande över tid. Vidare kan konstateras att andelen kvinnor som arbetar frivilligt ökat sedan den första studien, även om andelen män alltjämnt är något större. Vi ser också att cirka hälften av den svenska vuxna befolkningen arbetar frivilligt på regelbunden basis.

Tabell 2. Det frivilliga arbetets omfattning år 1992, 1998 och 2005. Andel i procent som utfört frivilligt arbete, totalt samt efter kön (16–74 år).

	1992			1998			2005		
	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
Frivilligt arbete	48	52	44	52	53	50	51	53	49
Bas	1045	524	521	1104	568	536	1287	641	646

I den senaste medborgarundersökningen ser vi att det frivilliga arbetet verkar ha en normalfördelning med hänsyn tagen till ålder. I början och slutet av åldersfördelningen är det få personer som utför frivilligt arbete medan personer som befinner sig i medelåldern verkar arbeta desto mer (tabell 3). Slående är att när män och kvinnor sannolikt är mest upptagna med barn, skola, arbete med mera så arbetar de samtidigt mest frivilligt. Kvinnor verkar för övrigt både starta och avsluta sitt frivilliga arbete lite tidigare än män. Vi vet att i 1998 års studie var både män och kvinnor i åldern 16–29 lite mer aktiva än motsvarande grupp 2005, och vi ser i 2005 års undersökning att det är en hög aktivitet i nästa åldersspann: 30–44 år. Vi kan dock inte utesluta att det finns kohorteffekter, det vill säga att personer i en aktiv åldersgrupp förblir aktiva genom hela deras levnad.

Vad vi med säkerhet kan säga är att i alla tre undersökningar verkar man vara som mest aktiv i åldersspannet 30–44 vilket skulle kunna tyda på att det inte är kohorteffekter utan relaterat mer till ålder och livssituation. Ålder strukturerar sannolikt det frivilliga arbetet genom att öppna och stänga vissa dörrar i en föreningslivets möjlighetsstruktur. Med möjlighetsstruktur menas i detta sammanhang att det finns en infrastruktur i form av olika föreningar, tillgång till ledare och resurser (både pengar och människor som vill arbeta frivilligt).

Tabell 3. Det frivilliga arbetets omfattning 2005. Andel i procent som utfört frivilligt arbete, efter ålder och kön.

Ålder och kön	Procent
16–29 år, män	39
16–29 år, kvinnor	43
30–44 år, män	59
30–44 år, kvinnor	60
45–59 år, män	55
45–59 år, kvinnor	48
60–64 år, män	56
60–64 år, kvinnor	45
65–74 år, män	56
65–74 år, kvinnor	37

Vi ser också att antalet timmar ligger i snitt runt 14 timmar per månad (tabell 4). Männerna ägnar lite mer tid åt frivilligt arbete, men skillnaderna är inte så stora. Vi kan således se två stabila mönster, hälften av befolkningen arbetar frivilligt och utför i snitt lika många timmar per månad 2005 som i början av 1990-talet. Utifrån dessa data går det inte att säga att medborgarnas engagemang har minskat, åtminstone inte mellan åren 1992 och 2005³.

Tabell 4. Det genomsnittliga antal timmar per månad som de aktiva utför frivilligt arbete. Totalt och per kön.

	1992			1998			2005		
	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
Timmar	ca 13	ca 14	ca 12	ca 12	ca 15	ca 10	ca 14	ca 14	ca 13

Det medborgerliga engagemanget i frivilligt arbete tar sig många uttryck och i vitt skilda organisationstyper (tabell 5)⁴. Nedan redovisas andelen av befolkningen som arbetat frivilligt. Eftersom många medborgare utför frivilliga insatser i flera organisationer blir totalsiffran inte 100 procent. År 2005 liksom i början av 1990-talet är det idrottsföreningarna som samlar flest frivilligarbetare. Här finns det också en långsiktig tendens till ökning. För närvarande samlas 20 procent av den svenska befolkningen mellan 16 och 74 år och gör en mängd olika insatser inom idrottens organisationer. Männerna är fortfarande mest aktiva inom idrotten - skillnaderna är inte längre särskilt stora (vi återkommer till detta). Även i andra europeiska länder är idrottsföreningar en viktig arena för frivilligt engagemang, vilket internationella jämförelser visar (Gaskin & Davis Smith 1995; Davis Smith 1998; Jeppsson Grassman & Svedberg 1995).

I undersökningen 2005 ser vi att insatserna i humanitära organisationer minskar, liksom engagemanget i fackföreningar, frivilliga försvarsorganisationer samt kultureller organisationer. Det kan dock vara tillfälliga förändringar. Kvinnor är överlag mer aktiva i religiösa organisationer, i frivilligt arbete i offentlig regi samt inom andra organisationer på det sociala området. Män är mer aktiva inom boendeorganisationer, motororganisationer, friluftorganisationer (här ingår bland annat jakt- och fiskeföreningar) samt, såsom redan nämnts, inom idrottsområdet. Sammantaget visar det frivilliga arbetet upp en del traditionella könsmonster.

³ I 2005 års undersökning förfinades frågor kring antalet timmar. Alla föreningstyper genomgicks och personen fick uppskatta antalet timmar i respektive förening. Tidigare frågades det om hur mycket timmar man arbetade i den organisation som arbetade mest tid, näst mest tid osv.

⁴ Kategorierna som används är organisationstyper och inte en kategorisering av verksamheter. Idrott kan t.ex. ingå som en verksamhet inom pensionärsorganisationer, utan att räknas i denna kategorisering som idrott.

Tabell 5. Andel i procent av befolkningen mellan 16 och 74 år som utfört frivilligt arbete inom olika organisationstyper 1992, 1998 samt 2005 – det sistnämnda året uppdelat på kön.

Frivilligt arbete	1992	1998	2005	2005 Män	2005 Kvinnor
1) Humanitär hjälporganisation	3	5	2	2	3
2) Föräldraförening	5	3	5	4	5
3) Handikapp/patientförening	2	2	1	1	2
4) Invandrарorganisation	1	1	1	1	1
5) Kvinnoorganisation	1	1	0	0	1
6) Pensionärsorganisation	1	2	2	2	2
7) Församling i Svenska Kyrkan	2	4	3	2	5
8) Annan kyrka/kristet samfund	3	3	3	2	4
9) Annat religiöst samfund	0	0	0	0	0
10) Nykterhets-/antidrogförening	1	1	1	1	0
11) Lokal sammanslutning för social fråga	1	1	1	1	1
12) Grupp för internationell fråga	1	1	0	0	0
13) Ordenssällskap	3	2	1	2	1
14) Frivilliga insatser inom offentlig sektor	2	2	3	2	4
15) Annan org. med hum/soc. inriktning	0	1	1	0	1
16) Idrottsförening	16	19	20	23	18
17) Friluftsförening	3	3	4	6	2
18) Miljöorganisation	1	1	0	0	0
19) Kultur/musik/dans/teater	7	7	5	5	5
20) Annan hobbyförening	5	3	3	3	2
21) Fredsorganisation	0	0	0	0	0
22) Motororganisation	3	2	2	4	1
23) Förening för boende	5	6	8	9	7
24) Aktieägarförening	0	1	0	1	0
25) Frivillig försvarsorganisation	3	3	2	2	1
26) Konsumentkooperativ	0	1	0	0	0
27) Annat kooperativ	3	2	3	3	2
28) Lokal aktionsgrupp	1	1	1	1	0
29) Fackförening	6	6	4	4	4
30) Politiskt parti	2	3	2	2	2
31) Studentförening	1	2	2	2	1
32) Annan förening	0	4	2	1	3
Bas	1045	1104	1393	685	708

Om vi gör en sammanställning på de tre mest "populära" organisationstyperna under 2005 för män och kvinnor ser vi lite olika mönster. Vi har lagt samman de 15 första kategorierna till en typ som kan benämnas sociala organisationer (sociala, humanitära och religiösa).

Männens tre-i-topp-placeringar i fråga om frivilligt arbete skulle då bli:

- idrottsorganisationer (23 procent)
- sociala organisationer (20 procent)
- föreningar för boende (9 procent)

Kvinnornas tre-i-topp-placeringar blir:

- sociala organisationer (30 procent)
- idrottsorganisationer (18 procent)
- föreningar för boende (7 procent)

Vi ser således att idrotten är ett mycket stort område för både män och kvinnor, men att engagemanget i sociala organisationer är betydligt mycket större bland kvinnor (även om det kommer på männens andra plats). Sätillvida ser vi könsskillnader.

En term som jag lanserat för att bland annat kunna förklara kopplingen mellan frivilligt arbete och organisation är folkrörelsemarinad⁵. Marinaden har bestått av att den som arbetar frivilligt också har varit betalande medlem i den organisationen där arbetet sker och på så vis också delaktig i föreningens skötsel och verksamhet. Det är den individbaserade delen av marinaden.

Det finns också en organisatorisk del i marinaden som handlar om hur en förening organiseras, och vanligen är detta i en nordisk kontext en demokratiskt organiserad samt medlemsägd och medlemsfinansierad organisation. Medlemskapet fungerar som en brygga mellan individ och organisation. Termen folkrörelsemarinad åsyftar ett tankesätt som vi aktivt och latent bär med oss som individer och som företrädare för organisationer (mentala men materiellt påtagliga organisationskartor) och som genomsyrar vad som kan organiseras och hur det ska organiseras. Marinaden fungerar som en sorts allmänt accepterat och legitimt sätt att bedriva ideell verksamhet på. I stället för att konstruera nya sätt, bidrar denna marinad med ett förenklat beslutsunderlag som dessutom är godtagbart i den svenska kontexten. Att frånga de så att säga traditionella ingredienserna och smakerna i marinaden kräver extraresurser samt djärvhet, därför kan receptavvikelser mötas av motstånd från folkrörelsemarinadens smakpoliser. Vi vet sedan tidigare att en väsentlig del i denna marinad har varit att en mycket stor andel av de frivilligt aktiva också har varit medlemmar i den förening där de gjorde sin mest omfattande insats. 1998 var det 85 procent av de frivilligt arbetande som var medlemmar i samma organisation. I 2005 års undersökning är andelen lägre, och totalt sett är nu bara drygt 70 procent av medborgarna mellan 16 och 74 år medlemmar. Det finns skillnader i olika ålderskategorier, och störst andel medlemmar bland de frivilligt aktiva har man i de äldre åldersgrupperna och lägst i de yngre. Kvinnor är dessutom i lägre grad medlem i den organisation som man arbetar frivilligt i. Kvinnor är mer aktiva i dag än i början på 1990-talet, och de verkar inte vara lika "lojala" med folkrörelsemodellen som männen och detta gäller även yngre män (se även SCB, 2003). Detta skulle kunna tyda på att det kommer att ske förändringar över tid och att en av folkrörelsemarinadens viktigaste smaker har tunnats ut. Det betyder också att finansieringen av dessa organisationer håller på att förändras och att medlemsavgiften får

⁵ Marinad skall inte ses som ett nyinstitutionellt teoribegrepp (för genomgång se tex Johansson 2002) utan avser ett mer handfast och materiellt sätt att organisera verksamhet på. Människor återanvänder fungerande organisationstyper och modeller som de har konkret erfarenhet av på ett "ekonomiskt" sätt, i stället för att skapa helt nya modeller och förhållningssätt.

mindre betydelse för nya former för finansiering (t.ex. projektmedel). Samtidigt så kan vi jämföra med siffror i Europa. Där är i genomsnitt 60 procent av de aktiva också medlemmar, vid mitten av 1990-talet. Medlemskapets koppling till folkrörelsetraditionen ter sig i detta sammanhang vara relativt stark, men med svenska mått satt under hård prövning. Vilken fusion marinaden får i framtiden återstår att se.

Vilka former tar sig medborgarnas frivilliga arbete⁶? I tabell 6 redovisas det frivilliga arbetets karaktär. I tabellen redovisas fördelningen av insatser i den föreningstyp som respondenten ägnat mest tid. Tabellen visar att traditionella typer av föreningsinsatser, såsom styrelseuppdrag och administration, informations- och opinionsarbete och utbildning/ledarskap är anmärkningsvärt stabila, med undantag av styrelseuppdrag och/eller administrativa insatser som har ökat. Här har vi anledning att tro att det är administrationen som ökar. Intressant nog minskar andelen som samlar in pengar över tid. Här kan vi bara spekulera om att nya former för insamling till exempel via internet har ökat. Andelen som uppger att de gör ”andra insatser” verkar 2005 stabilisera sig på en hög nivå. Här kan det vara fråga om att skjutsa barn eller pensionärer, att arrangera underhållning, att tvätta kläder åt ishockeylag etc, och tillfälligt frivilligarbete. Könsskillnaderna är förhållandevis små inom de olika kategorierna av uppgifter och det gäller även skillnader mellan olika ålderskategorier. När det gäller frågor kring makt och inflytande kan vi dock inte säga något om könsskillnader. Det är ungefär lika många män som kvinnor inom kategorin styrelseuppdrag och administration, men vi vet inte vilka positioner männen och kvinnorna har.

Tabell 6. Den frivilliga arbetets karaktär 1992, 1998 och 2005. Andel i procent som gjort olika typer av insatser.

	1992	1998	2005
Utbildning eller ledarskap	24	21	23
Styrelseuppdrag/ adm. 1	58	56	70
Information/opinionsbildn.	14	15	15
Penninginsamling	26	20	17
Direkta hjälpinsatser	12	12	14
Andra insatser	3	16	14
Bas	501	578	653

Jag går nu över till att redovisa olika typer av bakgrundsvariabler som vi menar sammanfaller med frivilligt arbete. Utbildningsnivå har tidigare visat sig vara en viktig bakgrundsvariabel, och i studien 2005 visar det att medborgare med högre utbildning är mer frivilligt arbetande. I synnerhet gäller detta för kvinnor. Detta skulle kunna tyda på dels ett ökat krav på kunskap och kompetens för de som arbetar frivilligt, dels på att människor med högre utbildning exponeras på fler arenor och blir så att säga mer ”tillgängliga”.

För att undersöka ett eventuellt resursmönster förutom utbildning, så studerar vi sambandet mellan inkomst och frivilligt arbete. Här ser vi likartat mönster mellan män och kvinnor. Med ökad inkomst, både för män och kvinnor, ökar benägenheten att utföra frivilligt arbete. Även detta skulle kunna höra samman med att arbeten med högre inkomster är ”friare” och man får tillgång till nätverk både i och utanför arbetsplatsen på ett annat vis än om man är hänvisad till ett löpandebandsliknande arbete.

6 Frågan ställdes på följande vis: Vad har dina insatser inom denna organisation gått ut på? 1. Utbildning eller ledarskap, 2. Styrelseuppdrag, 3. Administration eller andra praktiska insatser, såsom städning eller kaffekokning etc., 4. Information, opinionsbildning eller andra utåtriktade aktioner (t.ex. information i skolor, uppvaktning av politiker, kampanjer). 5. Direkta hjälpinsatser för enskilda eller grupper (t.ex. stödsamtal, hembesök, telefonjour eller praktisk hjälp etc.) 6. Penninginsamling (t.ex. bössinsamling, lotteri, loppmarknad, ansökan till myndigheter om ekonomiskt bidrag), 7. Annat

Ett tredje sätt att undersöka resursmönster på är att studera vilken facklig tillhörighet man har. Här skulle antagandet vara att de som tillhör LO-kollektivet i lägre grad skulle exponeras för olika sociala arenor genom sitt arbete och mest exponering skulle SACO-medlemmar ha. Det visar sig också att de som tillhör LO i lägre utsträckning utför frivilligt arbete. Lägst andel som utför frivilliga insatser bland de förvärvsarbetande finner vi dock bland de personer som inte tillhör någon fackförening alls. Högst andel (förutom de som anger att de tillhör en icke namngiven fackförening) har SACO-medlemmar. Att man lönearbetar är i sig viktigt.

Det verkar vidare finnas ett samband mellan förvärvsarbete och frivilligt arbete. Den som är löneanställd utför mer frivilligt arbete. Man skulle kunna hävda att utifrån ett tidsanvändningsperspektiv skulle den som arbetar heltid ha mindre tid till förfogande för frivilligt arbete, men så verkar inte fallet vara. Våra resultat visar snarare det motsatta. Tesen om att ha tillgång till eller exponeras på olika arenor stämmer och förvärvsarbete verkar vara en viktig arena för frivilligt arbete (se även Jeppsson Grassman 1993, Jeppsson Grassman och Svedberg 1999). Arbetet skapar nätverk och exponerar medborgare för andra sociala nätverk.

Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman (2005) menar att betydelsen av utbildning och inkomst har förstärkts under 1990-talet och i början av 2000-talet när det gäller frivilligt arbete i föreningslivet. En av flera förklaringar till dessa förhållanden menar de kan ligga i att det ställs allt större krav på de frivilligas kompetens. Man uttrycker (a.a.) att det finns en meritokratisering av frivilligengagemanget som också påtalats av utländska forskare (Gaskin & Davis Smith 1995; Davis Smith 1998).

Skiljer sig engagemanget åt beroende på vilken typ av boendeort man bor på? I tidigare undersökningar var medborgare i storstäderna mindre aktiva, och störst andel frivilligt arbetande fanns på landet och i de mindre städerna. I 2005 års undersökning är männen mest aktiva i samhällen som har upp till 10 000 invånare och de är sedan lite mindre aktiva i både mindre och större ortstyper. Men männen på landsbygden är nu nästan lika aktiva som männen i storstäderna. Kvinnorna i den senaste undersökningen är något mer traditionella. Mest aktiva är kvinnorna på landsbygden, men i övrigt är engagemanget ungefär lika stort. Boendeort verkar tappa som viktig förklaringsfaktor.

Skiljer sig engagemanget åt om man är född i Sverige eller om man invandrat⁷? Bland männen som invandrat till Sverige ser vi en lägre andel som arbetar frivilligt jämfört med svenskfödda män. Intressant nog ser vi att kvinnor som är födda i ett annat land än Sverige visserligen utför insatser i lägre utsträckning än kvinnor födda i Sverige men att skillnaderna ändå inte är särskilt stora. De invandrade kvinnorna utför dessutom betydligt oftare frivilligt arbete än motsvarande grupp män.

Hur påverkar föräldrars föreningsengagemang det frivilliga arbetet? Vi kan se ett tydligt mönster där en större andel av de engagerade männen också hade föräldrar som var engagerade i "stor" eller "viss" utsträckning. Det skulle betyda att har man engagerade föräldrar ökar sannolikheten att man själv är aktiv. Vi kan se ett likartat mönster för kvinnorna och deras föräldrars föreningsengagemang. Det skulle kunna tyda på att föräldrarna är de som först börjar att "marinera" oss i folkrörelsetraditionen.

⁷ De som deltagit i undersökningen har varit hänvisade till att besvara den på svenska vilket begränsar undersökningen när det gäller grupper av invandrade, den är alltså inte helt representativ för grupper som invandrat. Vi vet dock att det bara var 20 personer som på grund av språksvårigheter inte kunde genomföra undersökningen. Det totala bortfallet var 600 personer.

Ett annat spännande samband är att ha hemmavarande barn eller inte och förhållandet till frivilligt arbete. Det verkar finnas ett tydligt samband, bland såväl kvinnor som män. De som har barn är mer frivilligt aktiva. Kanske är förklaringen att föräldrar via sina barn blir exponerade på fler arenor och att man ingår eller får tillgång till flera sociala nätverk, vilket i sin tur skulle kunna öka sannolikheten att bli engagerad i olika aktiviteter. Man blir så att säga mer ”indragen” i ideella verksamheter.

Vi har nu studerat hur olika faktorer påverkar frivilligt arbete. För att undersöka hur dessa faktorer/bakgrundsvariabler ökar sannolikheten för att en person ska arbeta frivilligt har vi gjort en modell där vi kontrollerar för olika förhållande. Här har vi gjort en diskriminantanalys i vilken variabler inom följande områden inkluderades: ålder, kön, socioekonomiska förhållanden och familjesituation samt boendeförhållanden och ortstyp. Dessutom prövades betydelsen av att individen utförde informella stödinsatser utanför föreningslivet. I ett andra steg analyserades en något utökad modell, där ytterligare några variabler inkluderades: invandrarbakgrund samt en fråga om föräldrarnas föreningsengagemang. I tabell 7 redovisas endast förekomsten av signifikanta samband för undersökningen 2005.

Tabell 7. Bestämningsfaktorer för frivilligt arbete 2005. Totalt, för män och kvinnor.

	Utbildning	Inkomst	Informella stödinsatser	Föräldrars engagemang	Ålder
Samtliga	**	***	**	**	
Män	*	**	**	*	*
Kvinnor	*	*			

* = 0,01 == p < 0,05 ** = 0,001 == p < 0,01 *** = p < 0,001

Vi ser att följande faktorer har betydelse för både män och kvinnor: utbildningsnivå (högre utbildning verkar göra att man arbetar mer frivilligt), den enskildes inkomstnivå (den som har högre inkomst verkar arbeta mer frivilligt), att man är engagerad i informella stödinsatser (att hjälpa anhöriga, vänner, släkt och grannar och den som gör det är också mer aktiv i frivilligt arbete) och att ens föräldrar var engagerade i frivilligt arbete (den som har haft aktiva föräldrar är ofta mer aktiv själv). För män verkar inkomst (högre inkomst mer frivilligt arbete) och informella stödinsatser (män som hjälper andra arbetar mer frivilligt) vara viktiga bestämningsfaktorer. Intressant nog verkar modellen inte vara lika bra att förklara vad som påverkar kvinnors frivilliga arbete.

Trender i det frivilliga arbetet

Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman (2005) pekar på några mönster och trender i befolkningsstudierna av frivilligt och obetalt arbete:

- Det är en stor andel av befolkning som utför frivilligt arbete, 1992, 1998 och 2005.
- Medborgarnas frivilliga arbete är stabilt över tid och det är 2005 en viss ökning.
- Många utför frivilligt arbete i flera organisationer.
- Det har funnits en stark koppling mellan att utföra frivilligt arbete och att vara medlem i samma organisation. Denna koppling har försvagats, vilket på sikt kan vara ett hot mot ”folkrörelsemodellen”.

- Kvinnor och yngre visar sig i mindre grad vara medlemmar och är i högre grad ”volontärer”.
- Män är mer aktiva, men kvinnornas engagemang har ökat över tid. Speciellt är kvinnors ökade frivilliga engagemang inom idrott notabelt.
- Penninginsamling är en aktivitet som minskar över tid.
- Styrelseuppdrag och administration är två stabila aktiviteter.
- Frivilligt arbete inom sociala och humanitära organisationer minskar 2005, men de frivilligt arbete ökar i föreningar för boende, föräldraföreningar och friluftorganisationer.
- Det sker en omfördelning av människors engagemang. I denna studie ökar bland annat frivilligt arbete inom idrott men minskar i de sociala organisationerna. Nivån på engagemanget verkar vara konstant.
- Människor med högre utbildning och högre inkomst verkar i högre grad utföra frivilligt arbete. Andra bidragande faktorer till att utföra frivilligt arbete visar sig vara om man har hemmavarande barn och har vuxit upp med föreningsaktiva föräldrar.

En sammanfattande bild av det frivilliga arbetet är att cirka hälften av landets vuxna befolkning utför frivilligt arbete och engagemanget är stabilt över tid (under perioden 1992–2005). Idrott är det största enskilda område inom den ideella sektorn som männen utför frivilligt arbete inom och motsvarande för kvinnor är socialt arbete. Anmärkningsvärt är också att de personer som är aktiva är de personer som befinner sig i en mycket aktiv fas i livet, när de har påbörjat eller gör karriär, har barn och etablerat sig på olika sociala arenor. Överlag framträder en bild av en person som är på väg eller har etablerat sig på arbetsmarknaden, är välutbildad, har barn och har tillgång till flera sociala arenor och då arbetar personen också frivilligt. Det finns anledning att tro att det organiserade frivilliga arbetet är en etablerad arena som attraherar människor att arbeta frivilligt, men som kanske framför allt attraherar redan etablerade människor.

Frivilligt arbete som helhet och inom idrott 2005

I det här avsnittet redovisas skillnader mellan de som utför frivilligt arbete som helhet (se Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman 2005) och de som arbetar frivilligt inom idrott. Den första gruppen är således att betrakta som ett genomsnitt i frågor rörande frivilligt arbete med följden att även frivilligt arbete inom idrottsrörelsen ingår. Idrott blir på så vis dubbelredovisad. I senare avsnitt kommer de som arbetar frivilligt utanför idrotten att få utgöra en egen kategori. Tabellerna är uppställda med hänsyn tagen till kön och redovisas när det finns väsentliga skillnader inom kvinno- respektive mansgruppen eller mellan respektive kön. Vi vill med detta kapitel jämföra frivilligt arbete som helhet med idrott för att kunna se likheter och skillnader mellan frivilligt arbete som helhet och idrotten som specifik delmängd.

Omfattning och åldersfördelning

Inledningsvis påpekades att det frivilliga arbetet är både omfattande och stabilt bland medborgarna. Därtill utgör frivilligt arbete inom idrotten en stor del av den totala mängden frivilligt arbete. Mer konkret ägnar sig ungefär hälften av den vuxna befolkningen (16–74 år) åt olika former av frivilligt arbete, varav 20 procent inom idrotten. Det är något fler män än kvinnor som arbetar frivilligt, men sedan den första medborgarundersökningen 1992 har andelen kvinnor ökat avsevärt, och särskilt inom idrotten. Ingen annan verksamhet inom ideella sektorn omfattar så många människor. Riksidrottsförbundet (RF) uppskattade, som en jämförelse, att antalet medlemskap inom idrott i början av 2000-talet uppgick till 3 000 000 (Norberg 2004b). I en undersökning av könsfördelningen inom idrotten finner man att 37 procent av de aktiva medlemmarna är kvinnor och 63 procent män. Nästan alla idrotter inom Riksidrottsförbundet har fler aktiva män än kvinnor (Andersson och Ljunglöf 2002). Vår undersökning av frivilligt arbete visar dock på ett mer jämställt mönster. Skillnaderna är svåra att förklara, men vår studie undersöker inte idrottsutövande. Men vi kan dock konstatera att det finns en stabilitet i våra medborgarundersökningar kring idrottens omfattning, även om den senaste undersökningen från 2005 visar att kvinnorna är på stark frammarsch.

För män som utför någon form av frivilligt arbete är medelåldern cirka 45 år. Bland de män som utför frivilligt arbete inom idrotten är medelåldern lägre, knappt 40 år. För kvinnor är motsvarande siffror drygt 44 år respektive knappt 38 år. För både män och kvinnor är medelåldern således lägre inom frivilligt arbete knutet till idrotten än inom föreningslivet som helhet. I denna undersökning har vi även undersökt hur det frivilliga engagemanget ser ut i olika ålderskategorier (tabell 8). Vi ser ett tydligt samband. Om vi börjar med frivilligt arbete som helhet, så ser vi att den första ålderskategorin 16–29 år är relativt liten. I nästa ålderskategori, 30–44 år, ökar dock det frivilliga arbetet markant. Under dessa år är både män och kvinnor som mest aktiva. Därefter minskar det frivilliga arbetet – bland männen är minskningen beskedlig medan kvinnogruppen minskar betydligt. Går vi sedan in på idrotten ser vi både ett tydligt ålders- och könmönster. Det frivilliga arbetet inom idrotten är - liksom frivilligt arbete som helhet - något mindre i den första ålderskategorin 16–29 år, för att nå sin topp i åldrarna 30–44 år. Det gäller både män och kvinnor. Därefter ser vi ett avtagande av det frivilliga arbetet, särskilt bland kvinnor. I den äldsta ålderskategorin är det nästan inga kvinnor alls som är aktiva i frivilligt arbete. Vi kan också se att frivilligt arbete inom idrotten i större utsträckning attraherar yngre medborgargrupper men i lägre grad äldre åldersgrupper jämfört med frivilligsektorn som helhet. Detta borde väcka frågor inom idrottsrörelsen i avseende på medborgarnas (och framförallt kvinnornas) förhållandevis kortva-

riga engagemang⁸. Idrott är till synes något som attraherar yngre, trots att de flesta av de frivilliga arbetena som vi ska se faktiskt handlar om administration och styrelsearbete.

Tabell 8. 2005. Andel i procent som utfört frivilligt arbete i olika åldrar (allt frivilligt arbete) och inom idrott, totalt samt efter kön.

Ålder (antal)	2005 som helhet		2005 varav inom idrott	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
16–29 år (269)	39	43	19	19
30–44 år (385)	59	60	28	28
45–59 år (356)	55	48	26	17
60–74 år (254)	56	40	12	2

Vi kan i tabell 9 se att män och kvinnor arbetar cirka 14 timmar i snitt per månad som helhet. Om vi sedan särgranskar idrotten finner vi att antalet timmar är något fler – 16 timmar – och att kvinnorna är de som arbetar mest. Detta är två nya trender, dels att mängden frivilligt arbete inom idrotten är relativt sett större än föreningslivet som helhet, dels att kvinnor utför merparten av det frivilliga arbetet inom idrotten. Något har således skett inom idrotten på 2000-talet, när verksamheten attraherar en majoritet kvinnor som dessutom ägnar sig i genomsnitt åt mer frivilligt arbete än männen. Kvinnor verkar således ha ett kortare engagemang, men mer intensivt.

Tabell 9. 2005, frivilligt arbete och antal timmar som man utfört frivilligt arbete som helhet och inom idrott, totalt samt efter kön. Timmar per månad.

	2005 som helhet			2005 varav inom idrott		
	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
Frivilligt arbete	Ca 14	Ca 14	Ca 13	Ca 16	Ca 15	Ca 17

Civilstånd, barn och boendeort

Det är vanligare att ägna sig åt frivilligt arbete om man är gift eller sambo än om man är ensamstående. Detta gäller båda könen (tabell 10) samt inom såväl idrotten som det övriga föreningslivet. Det är samma mönster för båda könen.

Tabell 10. 2005, frivilligt arbete och civilstånd i procent, män.

Civilstånd (antal)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Gift/sambo (420)	43	57	24
Ensamstående (221)	56	44	20

Att ha hemmavarande barn verkar vara en viktig ingång till det frivilliga arbetet. Som tabellerna 11a och 11b visar, gäller detta för föreningsliv i allmänhet – och idrotten i synnerhet. Det är kanske så för idrottens del att ens barn öppnar upp det frivilliga engagemanget? Men det kan även vara tvärtom, det vill säga att frivilligt arbete är en nödvändighet för att ens barn ska kunna idrotta, det vill säga en ofrånkomlighet (jfr Karp 2004).

⁸ Från de olika undersökningarna 1992, 1998 och 2005 ser vi att aktiviteten är högst kring ålderskategorin 30–44 år, vilket skulle tyda på att det inte är en kohorteffekt (dvs. att en åldersgrupp är aktiv genom hela deras levnad och inte bara i ett visst skede).

Tabell 11a. 2005, frivilligt arbete och barn i procent, kvinnor.

Barn (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Nej (381)	58	42	9
Ja (265)	41	59	31

Tabell 11b. 2005, frivilligt arbete och barn i procent, män.

Barn (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Nej (412)	51	50	18
Ja (229)	41	60	32

Har boendeort någon betydelse för det frivilliga engagemanget? Vi ser att för kvinnor (tabell 12a) är det frivilliga engagemanget som helhet störst på landet och minst i storstaden (Stockholm, Göteborg och Malmö). Det är samma mönster för kvinnor inom idrotten. I storstäderna verkar således idrotten attrahera kvinnor till frivilligt arbete i lägre grad än inom föreningslivet som helhet. När det sedan gäller männen (tabell 12b) ser vi att det frivilliga engagemanget är störst i mindre samhällen och minst i storstäderna. För mäns engagemang i frivilligt arbete inom idrotten ser vi ett liknande mönster som för kvinnorna. Idrotten attraherar män till frivilligt arbete i ungefär samma grad förutom i storstäderna. En tänkbar tolkning är att utbudet av andra aktiviteter i storstäderna är större jämfört med utbudet i andra boendeortstyper och att idrotten således inte har en lika självklar position i storstäderna. Frivilligt arbete som helhet verkar klara av att hantera det större ”utbudet” lite bättre. En alternativ tolkning är att det finns olika sociala mönster som är kopplade till boendeort, som i detta fall skulle missgynna förutsättningen till frivilligt arbete inom idrotten i storstäderna.

Tabell 12a. 2005, frivilligt arbete och boendeort i procent, kvinnor.

Boendeort (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
På landsbygden (106)	44	56	22
Samhälle 500–10 000 inv. (191)	52	48	21
Mellanstor stad (206)	51	50	19
Storstad (143)	55	45	11

Tabell 12b. 2005, frivilligt arbete och boendeort i procent, män.

Boendeort (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
På landsbygden (89)	49	51	25
Samhälle 500–10 000 inv. (183)	43	58	26
Mellanstor stad (245)	47	52	23
Storstad (124)	53	47	15

Invandrarbakgrund och föräldrars föreningsengagemang

Resultaten kring invandrade svenskar eller personer med invandrarbakgrund ska tolkas med stor försiktighet. Framförallt är gruppen av andra generationens invandrare för liten för att resultatet ska kunna sägas vara tillförlitligt. I tabell 13a och 13b ser vi dock resultatet: överlag attraherar frivilligt arbete i mindre utsträckning personer med invandrarbakgrund, och engagemanget inom idrotten verkar i detta avseende till och med vara något sämre (speciellt bland invandrade första generationens män) än i föreningslivet som helhet. I detta sammanhang bör tilläggas att SCB (2003) visat att svenskfödda pojkar och flickor i nästan samma utsträckning idrottar i en förening (cirka 50 procent). Bland de utrikes födda flickorna är den idrottsaktiva andelen betydligt lägre, men intressant nog högre för utrikes födda pojkar (Jönsson 2002). Därför kan man inte förklara den lägre andelen av utrikes födda män och kvinnors lägre andel frivilliga arbete med att deras barn inte är idrottsaktiva (åtminstone inte deras pojkar). Svaret måste sökas någon annanstans. En tänkbar förklaring är att idrottsutövande ”går i arv”, det vill säga att utrikes födda visserligen inte saknar idrottserfarenheter, men att de däremot saknar sådana lokala eller mer specifikt kontextuella erfarenheter av att arbeta frivilligt som de svenskfödda har. Habermann (2006) visar i sin undersökning av idrottsledare att 98 procent var svenska medborgare och att en majoritet haft egna aktiva föräldrar.

Tabell 13a. 2005, frivilligt arbete och invandrarbakgrund i procent, kvinnor.

Invandrarbakgrund (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Svenskt ursprung (503)	50	50	19
En förälder född utomlands(34)	56	44	15
Andra generationens invandrare (23)	48	52	26
Första generationens invandrare (86)	57	44	12

Tabell 13b. 2005, frivilligt arbete och invandrarbakgrund i procent, män.

Invandrarbakgrund (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Svenskt ursprung (522)	44	55	24
En förälder född utomlands (35)	51	49	26
Andra generationens invandrare (15)	60	40	13
Första generationens invandrare (67)	64	37	11

Vad betyder det att ha föräldrar som varit föreningsaktiva? Vi ställde frågan ”Om du tänker tillbaka på traditionerna i ditt föräldrahem under din uppväxt, hur skulle du då karaktärisera dina föräldrars deltagande när det gäller föreningslivet?”. Man skulle kunna betrakta föreningsaktiva föräldrar som en mental förberedelsekarta, det vill säga att man har lärt sig en handlingsrepertoar av föräldrarna där frivilligt arbete ingår. Om vi börjar med kvinnorna (tabell 14) är skillnaderna inte så stora mellan de grupper som arbetar frivilligt. Om vi jämför med gruppen som inte arbetar frivilligt är det fler kvinnor som anger att föräldrars engagemang i viss eller stor utsträckning har påverkat dem. Det är dock inte så markanta skillnader och det gäller även gruppen kvinnor inom idrott. För männen (tabell 14) är mönstret detsamma, det vill säga att föräldrars föreningsengagemang har påverkat dem både i gruppen som helhet, men något mer för männen inom idrotten. Det betyder att vi kan se en socialisation genom föräldrars föreningsengagemang, framför allt om vi jämför med de som inte arbetar frivilligt.

Tabell 14. 2005, frivilligt arbete och föräldrars föreningsengagemang i procent, män.

Förälder i förening	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
I stor utsträckning	16	25	30
I viss utsträckning	21	27	27
I liten utsträckning	29	30	29
Inte alls	28	18	13
Vet ej	5	1	1
Bas	304	337	641

Socioekonomiska faktorer

Vi ska nu studera vilken betydelse olika socioekonomiska faktorer har för det frivilliga engagemanget. Som tabell 15a och 15 b visar, finns det ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och förekomsten av frivilligt arbete. Det betyder att sannolikheten ökar att man arbetar frivilligt om man har högre utbildning. Inom idrotten är mönstret liknande, men med reservationen att högskoleutbildning inte verkar betyda lika mycket. Det betyder att till skillnad från frivilligt arbete som helhet ser vi inte lika starkt samband mellan ökad utbildning efter gymnasienivå och frivilligt arbete inom idrotten. Detta indikerar att idrotten i fråga om frivilligt arbete attraherar en något annan målgrupp än föreningslivet i övrigt.

Tabell 15a. 2005, frivilligt arbete och utbildningsnivå i procent, kvinnor.

Utbildning (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Grundskola etc.(168)	67	33	9
Gymnasienivå(255)	50	50	22
Högskola, universitet (220)	41	60	21

Tabell 15b. 2005, frivilligt arbete och utbildningsnivå i procent, män.

Utbildning (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Grundskola etc.(213)	57	43	16
Gymnasienivå(269)	42	57	28
Högskola, universitet (154)	42	57	21

I fråga om inkomstnivåer ser vi ett tydligt positivt samband mellan hög inkomst och förekomsten av frivilligt arbete. Tydligast är sambandet för inkomster mellan 250 000–300 000 kronor per år, men mönstret kvarstår i högre inkomstnivåer. Med högre inkomst ökar således sannolikheten att man arbetar frivilligt. Detta gäller båda könen. Det är således en förhållandevis resursstark grupp som arbetar frivilligt inom både idrotten och i föreningslivet i allmänhet.

Tabell 16a. 2005, frivilligt arbete och inkomst i procent, kvinnor.

Inkomst (antal)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
-120 000 kr (178)	61	39	14
120-200 000 kr (171)	50	49	20
200-250 000 kr (136)	49	50	21
250-300 000 kr (71)	34	67	23
300-375 000 kr (37)	43	57	19
375-500 000 (14)	36	54	21
500 000- kr (4)	0	0	0

Tabell 16b. 2005, frivilligt arbete och inkomst i procent, män.

Inkomst (antal)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
-120 000 kr (120)	66	34	16
120-200 000 kr (103)	50	51	15
200-250 000 kr (113)	51	48	18
250-300 000 kr (103)	36	64	25
300-375 000 kr(97)	39	61	32
375-500 000(49)	35	66	35
500 000- kr(33)	27	73	27

Vi har hittills fått en bild av en resursstark person som utför frivilligt arbete i föreningslivet - och det verkar också stämma inom idrotten. Vi går nu över till att studera om facklig tillhörighet har något samband med det frivilliga arbetet. Vi börjar med kvinnorna i gruppen som arbetar frivilligt i den ideella sektorn som helhet (tabell 17). Först ser vi att de som inte tillhör något fack är förhållandevis många men att högst andel återfinns i tjänstemannafack eller akademikerfack. Mönstret är detsamma för kvinnor inom idrotten, men inte lika starkt. Hos männen framträder en liknande bild (därav ingen särredovisning). Det generella mönstret sammanhänger givetvis med tidigare redovisade utbildnings- och inkomstnivåer.

Tabell 17. 2005, frivilligt arbete och fackföreningstillhörighet i procent, kvinnor.

Fackföreningstillhörighet (antal)	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Varav idrott
Nej (252)	60	40	15
LO (159)	54	46	16
TCO (126)	45	55	19
SACO (68)	37	63	22
Annan fackförening(58)	36	64	29

Resursmönstret är tydligt både för frivilligt arbete som helhet och inom idrott oavsett kön. Den resursstarke och socialt väletablerade medborgaren är den som vanligen arbetar frivilligt.

Det frivilliga arbetets karaktär

Vad gör man då i sitt frivilliga engagemang? Här kan flera svarsalternativ anges och därför blir kolumnprocenten mer än 100. Huvuddelen av det frivilliga arbetet handlar om styrelseuppdrag och administration oavsett kön (tabell 18). Huvuddelen är dock administration (dvs administration

eller andra praktiska insatser, såsom städning eller kaffekokning etc). Därefter följer utbildning/ledarskap och direkta hjälpinsatser (såsom stödsamtal, hembesök, telefonjour eller praktisk hjälp etc). Huvudintrycket är således att det mesta av det frivilliga arbetet består av att sköta organisationen och ruljansen kring denna.

Inom idrotten utgör styrelseuppdrag/administration också den största frivilliga insatsen. Här skiljer det sig dock något mellan könen. Hos männen anger 71 procent att de arbetar med styrelseuppdrag och av dessa är 51 procent verksamma med administration. För kvinnorna är siffrorna 90 respektive 62 procent. Kvinnorna administrerar således organisationen i något högre grad än männen – men de är även mer aktiva i styrelsearbete. Habermann (2006) visar att det är framförallt män som utför styrelseuppdrag på högre nivå inom idrottsrörelsen. Det som därutöver särskiljer idrott från frivilligt arbete som helhet är frivilligt arbete i form av utbildning och ledarskap. Här finner vi bland annat frivilligt arbete som tränare och lagledare, vilket utgör en stor grupp inom idrotten. Män inom idrott arbetar i högre grad än kvinnorna inom denna kategori. Penninginsamling är därutöver en mer vanlig aktivitet inom idrott både för män och för kvinnor. När det gäller könsfördelning i styrelser visar Riksidrottsförbundets egna undersökningar för 2001 att männen innehar styrelseposter i mycket högre grad. Männen innehar posten som ordförande (cirka 90 procent) och generalsekreterare (cirka 75 procent) i mycket högre grad (Andersson och Ljunglöf 2002). Det är idrottsorganisationernas mest inflytelserika poster.

Tabell 18. 2005, totalt, det frivilliga arbetets inriktning, i procent.

Insatserna har gått ut på	2005 som helhet	2005 varav inom idrott	
		Män	Kvinnor
Utbildning, ledarskap	23	41	25
Styrelseuppdrag/administration	70	76	90
Information	15	10	11
Direkta hjälpinsatser	17	8	9
Penninginsamling	14	24	21
Annat	14	14	16
Bas	653	144	117

Orsak och attityder till frivilligt obetalt arbete

Vad anger man för orsaker till att arbeta frivilligt? För kvinnors del (tabell 19a) är personliga intressen det viktigaste skälet, följt av familjemedlemmars situation (som helhet). Detta mönster gäller även inom idrotten, med tillägget att familjemedlemmars situation betonas starkare. Detta kan givetvis relateras till tidigare resultat kring hemmavarande barn. För män kommer personliga intressen på första plats (tabell 19b). Därefter kommer ett starkt intresse följt av familjemedlemmars situation. Männen inom idrotten anger dock – liksom motsvarande grupp kvinnor - familjesituationen som näst viktigaste skäl. Vi ser dock att män varken inom idrotten eller i det övriga föreningslivet anger familjesituationen i lika hög grad som kvinnor. Familjesituationen är således viktig för både män och kvinnor inom idrotten, men extra viktig som ingång för de senare.

Tabell 19a. 2005, frivilligt arbete och anledning att arbeta ideellt i procent, kvinnor.

Anledning att arbeta frivilligt	Frivilligt arbete totalt	Idrott
Personliga intressen	47	44
Familjemedlemmars situation, eller särskilda behov	26	37
Göra nytta för andra	11	6
Starkt intresse (önskan att bidra till organisationens verksamhet)	12	8
Annan anledning	6	5
Bas	316	117

Tabell 19b. 2005, frivilligt arbete och anledning att arbeta ideellt i procent, män.

Anledning att arbeta frivilligt	Frivilligt arbete totalt	Idrott
Personliga intressen	57	55
Familjemedlemmars situation, eller särskilda behov	15	22
Göra nytta för andra	6	1
Starkt intresse (önskan att bidra till organisationens verksamhet)	17	18
Annan anledning	6	3
Bas	337	144

I denna första del av resultatredovisningen ska vi även redogöra för några attityder till frivilligt arbete. Frågornas konstruktion har sannolikt en tendens till att passa de mer utpräglat socialt inriktade verksamheter i första hand och inte frivilligt arbete inom idrotten. Likafullt är det intressant att studera värderingsmässiga likheter och skillnader mellan frivilligt arbete som helhet och idrotten som del av detta. Vi börjar med kvinnorna (tabell 20a). De redovisade svaren består av de som helt instämt i respektive påståenden. På första plats finner vi påståendet att det är viktigt att människor är engagerade i ett demokratiskt samhälle. Det enar alla kategorier oavsett om man arbetar frivilligt eller inte. Påståendet som man därefter instämmer i är att frivilligt aktiva ger något annat än det som professionell personal erbjuder. Det gäller för alla kvinnor. Intressant nog utmärker sig gruppen kvinnor som inte arbetar frivilligt genom ett starkt stöd i påståendet att alla har en moralisk skyldighet att arbeta frivilligt i sitt liv. Kvinnorna inom idrotten har lägst andel som instämmer helt i påståendet att om regeringen tog sitt fulla ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete. Det sammanhänger sannolikt med att de utför frivilligt arbete som vanligen inte utförs av stat och kommun eller ingår i välfärden.

För männen (tabell 20b) är också demokratiaspekten av det frivilliga arbetet viktigt hos de som arbetar frivilligt såväl inom idrotten som i det övriga föreningslivet. De icke aktiva männen instämmer i lägre grad i detta påstående. I övrigt är mönstren desamma som för kvinnorna som arbetar

frivilligt både som helhet och inom idrotten: de anser att frivilliga erbjuder något mer än professionell personal och att man har en moralisk skyldighet att arbeta frivilligt. Sammantaget verkar det för både män och kvinnor finnas en stark värderingsgrund för frivilligt arbete, oavsett om man arbetar frivilligt eller inte. Värderingsmässigt finns det en stor mobiliseringspotential långt utöver de som redan är aktiva, men det betyder inte att de som ingår i potentialen per automatik kommer att arbeta frivilligt.

Tabell 20a. 2005, kvinnor, attityder till frivilligt arbete, i procent (andel som instämmer helt).

	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Idrott
Frivilligt aktiva ger något annat än det som professionell personal erbjuder.	58	69	66
Om regeringen tog sitt full ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete.	22	13	5
Alla har en moralisk skyldighet att utföra frivilligt arbete någon gång i sitt liv.	64	56	57
Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete och används för att göra nedskärningar i samhället.	19	12	13
Engagemang i frivilligt arbete hjälper människor att ha en aktiv roll i ett demokratiskt samhälle.	82	89	86
Bas	330	316	117

Tabell 20b. 2005, män, attityder till frivilligt arbete, i procent (andel som instämmer helt).

	Ej frivilligt arbete	Frivilligt arbete totalt	Idrott
Frivilligt aktiva ger något annat än det som professionell personal erbjuder.	59	77	78
Om regeringen tog sitt full ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete.	24	11	11
Alla har en moralisk skyldighet att utföra frivilligt arbete någon gång i sitt liv.	59	60	55
Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete och används för att göra nedskärningar i samhället.	13	9	9
Engagemang i frivilligt arbete hjälper människor att ha en aktiv roll i ett demokratiskt samhälle.	80	93	93
Bas	304	337	144

Sammanfattning av resultatet så långt

Det frivilliga arbetet är stabilt till helheten sett, och det är framför allt kvinnornas ökade engagemang inom idrotten som gör att det är små könsskillnader i andel män och kvinnor som arbetar frivilligt. Något fler män än kvinnor arbetar dock frivilligt. Denna undersökning visar att antalet timmar ökat markant inom idrotten jämfört med tidigare studier, och det är kvinnorna inom idrotten som arbetar mest. Detta ska jämföras med tidigare studier då "idrottskvinnorna" som grupp arbetade minst. RF:s egna studier visar dock på att det finns stora skillnader mellan könen och att kvinnorna är underrepresenterade på inflytelserika poster och inom olika idrotter (Andersson och Ljunglöf 2002). Detta uppmärksammar även Habermann (2004). Vi mäter dock frivilligt arbete bland medborgare som helhet och medborgare som utför frivilligt arbete både bland idrotter som är med i RF:s och de idrotter som står utanför RF. Vår studie har således ett bredare anslag och kan vara en delförklaring till skillnader mellan könen i de olika studierna (även om det är förhållandevis lite idrott som utförs utanför RF).

Åldersstrukturen är betydligt yngre inom idrotten jämfört med frivilligt arbete som helhet. Männerna inom idrotten arbetar frivilligt en längre tid av sina liv jämfört med kvinnorna. Detta sammanhänger givetvis med en annan viktig faktor, att ha hemmavarande barn. Barn slussar in människor i frivilligt arbete på ett påtagligt sätt inom idrotten. Kvinnor inom idrotten anger i högre grad att familjemedlemmars situation eller särskilda behov utgör en orsak till att de arbetar frivilligt. Barnet blir en brygga in i det frivilliga arbetet och tydligast är det för kvinnorna.

Boendeort har betydelse, såtillvida att man inom idrotten attraherar personer i alla boendeortstyper utom storstäder på ett lika bra sätt som frivilligt arbete i övrigt. Men i storstäderna lyckas man inom idrott sämre. Storstädernas utbud verkar inte försämrade möjligheter för att engagera människor i frivilligt arbete som helhet, men i arbete inom idrott. En i detta sammanhang otestad hypotes är att storstadsbon har ett annat idrottsmönster och vänder sig till t.ex. gym i stället.

Idrotten attraherar svenskfödda i högre utsträckning än frivilligt arbete i övrigt. Idrotten som en integrativ kraft bör därför i detta avseende problematiseras. Föreningslivet i övrigt verkar också ha en lägre andel av första generationens invandrade i sina organisationer (vi återkommer till detta).

De som arbetar med idrott har en något lägre utbildningsnivå än de som överlag arbetar frivilligt. Det skulle antyda att idrotten attraherar en lite mer specifik grupp. Inom idrott är det vanligast med gymnasieutbildning, men för frivilligt arbete som helhet gäller att med högre utbildning ökar sannolikheten att man arbetar frivilligt. I denna studie ser vi dock att inkomst verkar vara relaterat till frivilligt arbete, det vill säga om inkomsten ökar så ökar sannolikheten att man arbetar frivilligt. Det verkar finnas ett resursmönster således för, men inte lika starkt baserat på, utbildning som frivilligt arbete som helhet utan mer på ekonomi. Resursmönstret för gruppen kvinnor är mer baserat på utbildning inom idrott.

Huvuddelen av det frivilliga arbetet åtgår till styrelseuppdrag och administration både för män och också för kvinnor, och till största delen till administration. Därefter följer utbildning/ledarskap och direkta hjälpinsatser. 71 procent av männen anger att de arbetar med styrelseuppdrag/administration och av dessa ägnas 51 procent till administration. 90 procent av kvinnorna anger att de arbetar med styrelseuppdrag/administration och av dessa ägnas 62 procent till administration. Kvinnor skulle således ha fler styrelseuppdrag inom idrott än män (obeaktat vilken position). Männerna anger dessutom att de är ledare i högre grad. Habermann (2004) visar dock i sin studie att kvinnor i lägre grad innehar de högre posterna inom idrottens organisationer.

Försök till en första förklaring

Vi har med hjälp en logistisk regression försökt undersöka vilka faktorer/variabler, vid kontroll av andra förhållanden, som gör att oddsen eller sannolikheten att en person ägnar sig åt frivilligt arbete ökar. Basvärdet är 1, och ett värde över 1 anger att oddsen är högre för den gruppen och vice versa. Om man sätter basvärdet 1 för gruppen män och undersöker hur kvinnornas odds är i förhållande till män och oddsen utfaller med 0,59 så betyder det således att oddsen i detta fall är lägre för kvinnor att de skulle till exempel utföra frivilligt arbete. Signifikanta värden är statistiskt mer säkra och det betyder att man med en viss säkerhet kan påstå att det inte beror på slumpen. Vi redovisar nedan de faktorer som är signifikanta. I den första modellen ingår kön, ålder, etnicitet, utbildning, inkomst, fackföreningstillhörighet, boendeort, civilstånd och barn. Vi gör jämförelser mellan dem som arbetar inom idrott och övriga frivilligarbetande (bilaga 3, tabell 35).

I denna modell utfaller följande faktorer signifikanta för män: Ålder, vilket betyder att män har en lägre ålder inom idrott än andra frivilligt aktiva. Inkomst utfaller också men inte lika signifikant, och tolkningen är att aktiva frivilligt arbetande män inom idrott har lite högre inkomst än övriga frivilligarbetande män. Storstad utfaller, men inte lika signifikant, och det betyder att de aktiva männen inom idrott i lägre grad bor i storstad.

För kvinnor utfaller två variabler som signifikanta. Den ena är ålder och den andra är barn: Kvinnorna inom idrott är yngre än andra frivilligt arbetande kvinnor och har dessutom i högre grad hemmavarande barn.

Vi har även gjort en modell där vi jämför frivilligt aktiva inom idrott med övriga frivilligt aktiva, där följande faktorer ingår (bilaga 3 tabell 36): kön, ålder, insatser, anledning att arbeta frivilligt och attityder till frivilligt arbete. Både män och kvinnor som utför frivilligt arbete inom idrott är yngre. Det är också uppenbart att barn är en extra viktig förklaringsfaktor för kvinnors frivilliga engagemang inom idrott.

Tidigare studier – 1992 och 1998 några kommentarer

Undersökningen av det frivilliga arbetets omfattning har skett 1992 (se Jeppsson Grassman 1993) och 1998 (se Jeppsson Grassman och Svedberg 1999). I det här avsnittet kommer en kort sammanfattning av dessa studier med relevans för det frivilliga arbetet inom idrotten. Avsnittet är en inledning och bakgrund till nästa kapitel som mer specifikt behandlar frivilligt arbete inom idrotten. Vi kommer också att undersöka det frivilliga arbetet inom idrotten mer djupgående, och har därför konstruerat följande kategorier:

1. De som utför frivilligt arbete inom idrotten, vilket vi benämner ”Enbart idrott (A)”.
2. De som utför frivilligt arbete både inom idrotten och i andra föreningstyper, vilket vi benämner ”Både idrott annat (B)”.
3. De båda idrottskategorierna läggs också samman till en grupp som vi kallar ”Totalt idrott A+B”.
4. Vi har också en jämförelsekategori bestående av de som utför frivilligt arbete helt utanför idrott, och den kallar vi ”Övrigt frivilligt arbete”.

Studien 1992

1992 var 54 procent av männen och 45 procent av kvinnorna i Sverige engagerade frivilligt arbete. Könsskillnaderna var avsevärda. I kategorin ”övrigt frivilligt arbete” var det ungefär lika många kvinnor som män som arbetade frivilligt. Idrotten attraherade en femtedel av männen (22 %) och en tiondel av kvinnorna (12 %) verksamma med frivilligt arbete. Detta säger i sig inget om könsfördelningen bland de idrottsutövande. Kvinnornas stora inmarsch, som vi kan se i 2005 års undersökning av frivilligt arbete inom idrott, är sannolikt den mest betydelsefulla förändring på det frivilliga arbetets område inom idrotten som vi kan se över tid. Förändringen säger dock inget om jämlikhet och omfördelning av makt – endast att det är betydligt fler frivilligt arbetande kvinnor 2005 jämfört med 1992. Det finns säkert flera orsaker till denna förändring, och en preliminär förklaring är att flickor lika naturligt som pojkar idrottar i dag, vilket i sig kräver fler som arbetar frivilligt (se t.ex. Engström 2005). Vi ska sedermera se att hemmavarande barn är en viktig faktor för kvinnors frivilliga engagemang inom idrott.

1992 såg vi även att de män och kvinnor som arbetade frivilligt enbart inom idrotten (A) var den grupp som tidsmässigt arbetade minst. Vidare arbetade kvinnorna mindre än männen. Detta är ett förhållande som också radikalt har förändrats. I undersökningen 2005 framkom att det frivilliga arbetet inom idrotten låg över genomsnittet, och att kvinnorna lade ned mer tid än männen. Åter finns det givetvis ingen enskild förklaring till detta, men kanske är det så att idrotten ställer vissa krav på båda föräldrars engagemang i samband med barns idrottande. Pojkar och flickor idrottar numera i stort lika mycket, även om pojkar i något högre grad fortsätter att vara aktiva inom idrotten (Trondman 2005). Det kan sannolikt vara så att fler idrottande flickor ökar kravet på att mammor skall arbeta mer frivilligt.

Vi finner vidare i studien 1992 att de som arbetar frivilligt både inom idrottsrörelsen och i andra sammanhang (B) är de som lägger ned mest tid. Detta gäller både män och kvinnor. De som enbart är verksamma inom idrotten (A) arbetar frivilligt i betydligt lägre utsträckning, oavsett kön. De som arbetar frivilligt både i idrotten och i andra organisationer (kategorin ”idrott och annat”) är således de verkliga frivilligarbetarna tidsmässigt. Vi finner också i 1992 års studie och framgent

att denna grupp är mer aktiva i styrelsearbete än de som endast utför frivilligt arbete inom idrotten. De aktiva inom "endast idrott" (A) är däremot i mycket högre grad ledare. Detta skulle kunna tyda på att det finns en arbetsdelning, där det administrativa och mer långsiktiga arbetet i högre grad utförs av gruppen som både arbetar frivilligt inom idrotten och i andra sammanhang (B). Den andra gruppen är mer operativ och sannolikt också mer idrottsnära. Det ska också visa sig i senare undersökningar att gruppen som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A) är i genomsnitt yngre än andra grupper (speciellt kvinnorna). Överlag har man inom idrott (A+B) lite lägre utbildningsnivå än de som arbetar frivilligt i gruppen "övrigt frivilligt arbete". Man attraherar således något bredare grupper än frivilligt arbete gör i övrigt.

Även ålder är en viktig faktor för att förstå det frivilliga arbetet i idrotten. Den frivilligt aktive i idrotten är överlag yngre, och få är kvar efter 59 år. Detta gäller både män och kvinnor, men särskilt kvinnor. Detta kan kanske delvis förklaras med den starka koppling som idrotten verkar ha mellan frivilligt arbete och hemmavarande barn. Barnet drar in föräldern i det frivilliga arbetet, frivilligt eller ofrivilligt. När barnet sedermera är vuxet fasar det frivilliga engagemanget inom idrott ut. Tydligast gäller detta för kvinnor. Vi ser också att de frivilligt arbetande inom idrotten (och återigen framförallt kvinnorna) betonar familjemedlemmars situation och behov som en viktig orsak till sitt frivilliga arbete i högre grad än andra. Ålder och barn är således viktiga faktorer för att förstå det frivilliga arbetet inom idrotten. Det betyder samtidigt att man inom idrotten "missar" barnlösa grupper, grupper där barnen vuxit upp och äldre medborgare. Vi bör även poängtera att i denna studie undersöker vi bara idrotten som en helhet och tar inte hänsyn till olika organisationer inom idrottsfältet. Det finns givetvis vissa typer av idrottsorganisationer som främst engagerar äldre, såsom boule och golf. Vårt resultatet är dock ett genomsnitt baserat på alla idrottsorganisationer.

Studien 1998

I 1998 års studie kunde vi alltjämnt konstatera att nästan dubbelt så många män som kvinnor utförde frivilligt arbete inom idrotten. I gruppen "övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott" var det lite fler kvinnor än män som utförde frivilligt arbete, vilket kan vara värt att notera. Totalt var det dock fler män än kvinnor som arbetade frivilligt, och en stor delförklaring låg i idrotten. Idrottens siffror i form av män och kvinnors deltagande i frivilligt arbete påverkar påtagligt siffrorna för frivilligt arbete som helhet och visar att det är fler män än kvinnor som är aktiva.

1998 var det alltjämt stora könsskillnader inom det frivilliga arbetet i idrotten. Av befolkningen var det 24 procent av männen som utförde frivilligt arbete inom idrotten och 13 procent av kvinnorna. Mönstret från 1992 kvarstod. Förändringen som vi ser 2005 måste således spåras till början av 2000-talet. I 2005 års undersökning ser vi att timantalet har förändrats: nu arbetar man fler timmar frivilligt i idrotten än i andra organisationer. Männen engagerar sig mer än kvinnorna, och de som arbetar mest är återigen de som är aktiva både inom idrotten och i andra organisations typer (B). I idrottsgruppen är det vidare kvinnorna som enbart arbetar frivilligt inom enbart idrotten (A) som arbetar minst tid.

1998 kvarstod ett starkt ålderssamband liksom förekomsten av hemmavarande barn: de som arbetar frivilligt i idrotten var således yngre och hade barn.

Vidare såg vi 1998 att föräldrars föreningsengagemang hade betydelse. Överlag var föräldrars frivilliga engagemang viktigt för att man själv skulle åta sig frivilliga uppgifter. Inom idrotten var

detta extra tydligt. Man skulle kunna säga att man ärver sina uppdrag. Ett annat sätt att uttrycka det på är att man kanske ”när redan frälsta”.

1998 såg vi även ett samband mellan frivilligt arbete och medlemskap. 84 procent av de som utförde frivilligt arbete i gruppen ”övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott” var medlemmar i den avsedda föreningen. Inom idrotten var motsvarande siffra 92 procent. Folkrörelsemodellen verkar således vara starkast inom idrotten. Men det kan sannolikt också kopplas till att medlemskap kan vara ett krav för att kunna utöva idrott.

I frågan om invandrarskap (dvs första generationens invandrare) såg vi två mönster som dessutom var relaterade till kön. Invandrade män var i lägre grad engagerade inom idrotten jämfört deras engagemang i frivilligt arbete i övrigt. Det betyder att idrotten är relativt sett sämre på att ”dra till sig” invandrade män. När det gäller invandrade kvinnor så var idrotten lika bra på att attrahera invandrade kvinnor som frivilligsektorn i övrigt. Idrotten drar således till sig en högre andel svenskfödda män än frivilligt arbete i övrigt.

1998 hade de frivilligt aktiva inom idrotten en något lägre utbildningsnivå jämfört med de som arbetar frivilligt i andra föreningstyper. De frivilligt aktiva inom idrotten hade också en mer samlad inkomstnivå jämfört med de som arbetar frivilligt i övrigt. Man attraherade framför allt personer på en mellannivå och inte de som hade de högsta eller de lägsta lönenivåerna.

Männen som utför frivilligt arbete inom idrotten arbetade mer med utbildning och ledarskap än gruppen ”övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott”. I fråga om styrelseuppdrag så utfördes det främst av män som både utförde frivilligt arbete inom idrotten i i andra sammanhang. Denna grupp arbetade dessutom med styrelseuppdrag mer än gruppen ”övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott” och framstod därmed nästan som styrelseproffs (särskilt i förhållande till de som enbart arbetar inom idrott). De män som tillhörde idrottsgruppen ägnade sig också åt att samla in pengar i högre grad än gruppen ”övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott”.

Även kvinnorna som utförde frivilligt arbete inom idrotten var verksam mer med utbildning och ledarskap än frivilligt arbetande kvinnor i andra organisationstyper. I fråga om styrelseuppdrag såg vi även samma mönster som för männen: starkast företrädare var de kvinnor som utförde frivilligt arbete både inom idrotten i andra sammanhang. De kvinnor som enbart engagerade sig i idrotten utmärkte sig genom att snarare arbeta med administration än på styrelsenivå. Vi kunde också se en betoning på penninginsamling inom idrotten.

Frivilligt arbete inom idrotten – 2005

I detta avsnitt redovisas idrottsområdet mer detaljerat utifrån resultatet från 2005 års medborgarundersökning (se Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman 2005). Här är idrotten särredovisad och uppdelad i följande underkategorier:

1. Den ena kategorin, ”Enbart idrott (A)”, utgörs av de som enbart utfört frivilligt arbete inom idrotten.
2. Den andra kategorin, ”Både idrott och annat (B)”, utgörs av de som utfört frivilligt arbete både inom idrotten och i andra föreningstyper.
3. De båda idrottskategorierna läggs också samman till en grupp som vi kallar ”Totalt idrott A+B”.
4. Vi har också en jämförelsekategori bestående av de som utfört frivilligt arbete helt utanför idrotten, och den kallar vi ”Övrigt frivilligt arbete, exkl. idrott”.

Storleksmässigt är kategorierna A+B intressant nog nästan exakta lika stora. Habermann (2006) visar i sin studie att en tredjedel av de idrottsledare hon undersökt också var aktiva i andra föreningar. Uppdelningen i de två idrottskategorierna görs för att undersöka om det finns någon skillnad mellan grupperna, där den ena (A) rör sig i en idrottskontext medan den andra (B) både verkar i idrottsföreningar och i andra frivilliga organisationer. Kategorin ”A” skulle kunna representera en grupp som genererar en viss typ av inomgruppligt socialt kapital (”bonding”) och gruppen ”B” skulle kunna representera en grupp som genererar ett gruppöverskridande socialt kapital (”bridging”). (se t ex Putnam 2001, Lundåsen 2005). Putnam (a.a) menar att socialt kapital är band mellan individer och att sociala nätverk och normer uppstår i mötet mellan människor.

Uppdelningen av de två kategorierna endast idrott (A) och både idrott och annat (B) kan ha olika tänkbara utfall. Den första kategorin kan utgöras av personer som antas vara yngre och mer barnorienterade samt ha lägre utbildningsnivå. Sedan tidigare vet vi att utbildningsnivå är en viktig förklaringsfaktor till frivilligt arbete. Den andra kategorin kan på motsvarande sätt utgöras av personer som är äldre, inte lika barnorienterad samt med högre utbildningsnivå. Tabellerna är uppställda med hänsyn tagen till kön.

Omfattning, medlemskap och åldersfördelning

I denna undersökning är skillnaden mellan mäns och kvinnors deltagande i frivilligt arbete inom idrotten inte lika markant som tidigare (tabell 21). Kvinnornas andel av det frivilliga arbetet inom idrotten har ökat markant under 2000-talet. Både antalsmässigt och andelsmässigt är könen numera nästan lika väl representerade. I vår studie är det lite fler män inom kategorin ”idrott (A)”. Kategorin ”både idrott annat (B)” och kategorin enbart ”idrott (A)” är däremot lika stora. Könsskillnaden återfinns alltså inom gruppen ”idrott (A)”, och denna skillnad gör att siffrorna för den andel som utfört frivilligt arbete inom idrott totalt (A+B) alltså visar på ojämlikhet. Intressant nog är kategorin ”både idrott annat (B)” numerärt lika stora i denna undersökning för män och kvinnor. Ett antagande som gjorts tidigare är att kategori enbart ”idrott (A)” är mer operativ och idrottsnära till sin karaktär och då skulle resultatet tyda på att kvinnorna inte är lika aktiva i denna typ av arbete eller får möjlighet att vara det. Riksidrottsförbundets egen undersökning av aktiva medlemmar visar dock som tidigare nämnts på att idrotten alltså är ojämnställd både numerärt och när det gäller positioner inom idrottsrörelsen (Andersson och Ljunglöf 2002).

Tabell 21. 2005, andel som utfört frivilligt arbete, kön och i procent.

Frivilligt arbete						
	Antal	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Män	641	47	30	22	10	12
Kvinnor	646	51	31	18	10	8
Antal personer	1287	634	392	261	130	131

Inom gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” arbetar man frivilligt knappt 14 timmar per månad. Detta avser enbart det frivilliga arbetet och inte t ex det egna idrottsutövandet. För dem som arbetar frivilligt inom idrotten är motsvarande siffra 16 timmar. Om vi delar upp materialet på kön ser vi att skillnaderna är stora mellan de olika kategorierna. I kvinnogruppen (tabell 22a) är snittet cirka 17 timmar per månad och det ska jämföras med cirka 12 timmar i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. Kvinnor lägger således ned mer tid på frivilligt arbete inom idrotten. Samtidigt är det stora skillnader inom idrottsgruppen. Kvinnor i gruppen ”både idrott annat (B)” lägger ned cirka 23 timmar per månad medan kvinnor som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A) arbetar 10 timmar. Männerna (22b) arbetar något mindre i snitt än kvinnorna. I övrigt framkommer samma mönster. Männerna i gruppen ”både idrott och annat (B)” utför nästan dubbelt så mycket frivilligt arbete som männen vilka endast arbetar med idrotten (A). Vi kan således skönja två olika typer av insatser, där de som tillhör kategorin ”B” är de verkligen aktiva. Resultatet är också anmärkningsvärt genom att det visar på en stor förändring sedan undersökningarna 1992 och 1998. Idrotten har gått från att vara den kategori där man arbetar minst frivilligt (i tid) till att vara det område man arbetar mest inom.

Tabell 22a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och antal timmar per månad.

Typ av frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Timmar	12	17	23	10
Bas	199	117	64	53

Tabell 22b. 2005, män, frivilligt arbete och antal timmar per månad.

Typ av frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Timmar	15	15	20	11
Bas	193	144	66	78

De som är medlemmar i den förening som de utför frivilligt arbete inom är flest inom kategori ”A” (tabell 23). Bland dem som endast utför frivilligt arbete inom idrotten så är det något fler som är medlemmar jämfört med andra grupper. Vi kan också notera en könsskillnad mellan mäns och kvinnors frivilliga engagemang och anknytning till medlemskap. Kvinnor som grupp är i betydligt mindre omfattning medlemmar (cirka 67 procent) än männen (87 procent). Kvinnor arbetar mest tid, men väljer i lägre grad att vara medlem.

Tabell 23. 2005, totalt, frivilligt arbete och medlemskap i procent.

	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Andel (%) medlemmar	78	78	75	80
Bas	392	261	130	131

Vi ser att gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” är åldersrelaterad såtillvida att det frivilliga arbetet faktiskt verkar tillta med åren (tabell 24a+b). Detta gäller både för män och för kvinnor. Det frivilliga engagemanget minskar alltså inte över tid i denna grupp, vilket är ett spännande resultat i sig.

Om vi sedan delar upp materialet på kön och börjar med kvinnorna (tabell 24a) visar det sig att de flesta kvinnorna inom kategorin ”idrott totalt (A+B)” är aktiva i åldern 30–44 år. För kvinnorna minskar därefter det frivilliga arbetet och är påfallande lågt i den äldsta ålderskategorin. Detta kan jämföras med kvinnor i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” som fortsätter att vara aktiva över hela åldersspannet. Vi ser inga större skillnader mellan kvinnor som arbetar endast inom idrotten (A) och kvinnor som både arbetar inom idrotten och i andra föreningstyper (B).

Bland kvinnorna i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” är den yngsta ålderskategorin (16–29 år) minst aktiv. Sedan är nästan lika många antalsmässigt med i de olika ålderskategorierna. Inom enbart idrott (A) är flest aktiva i åldern 30–44 år. Idrotten har således lite färre aktiva i början och i slutet av åldersspannet. Fördelningen liknar en klockformad kurva där åldersgruppen 30–44 år är toppen. De som enbart utför frivilligt arbete inom idrott (A) är dessutom något yngre.

För männens del är det lite färre i början som är aktiva. Sedan verkar engagemanget tillta med åren (tabell 24b). För männen inom idrott (A) är de flesta aktiva i åldern 30–44 år. För männen inom idrott (A) minskar det frivilliga arbetet därefter och är förhållandevis lågt i den äldsta ålderskategorin. Återigen kan vi jämföra med männen i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” som fortsätter att vara aktiv upp i åren. Vi ser inga större skillnader mellan män som arbetar enbart inom idrotten (A) och de som arbetar frivilligt både inom idrotten och i andra sammanhang (B). Vi utesluter inte kohorteffekter, det vill säga generationseffekter, men antar – med stöd av tidigare undersökningar - att ålder i sig strukturerar tillfällena till att arbeta frivilligt. Det betyder att vid vissa åldrar ges det möjlighet till att arbeta frivilligt respektive att det vid vissa åldrar stängs dörrar. Idrotten öppnar dörrar framförallt för de yngre medborgarna, kopplat kanske både till eget idrottande (eller nära i tiden) och att ha barn som idrottare.

Idrotten verkar attrahera yngre personer, medan föreningslivet i övrigt får fler aktiva frivilligarbetare med åren eller ett stabilt tillflöde. Till synes skulle detta kunna vara kompletterande system, men det verkar dock som att idrotten har strukturer som främst gynnar yngre medborgares engagemang. För föreningslivet i övrigt verkar det snarare vara det motsatta. Det kan också vara så att kopplingen mellan frivilligt arbete inom idrott, mellan eget idrottande eller eget idrottande som ligger nära i tiden gör att man är yngre.

Tabell 24a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och ålder i procent.

År (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
16-29 (129)	58	23	19	9	11
30-44 (191)	40	31	28	17	12
45-59 (184)	52	31	17	10	8
60-74 (132)	60	39	2	2	0

Tabell 24b. 2005, män, frivilligt arbete och ålder i procent.

År (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
16-29 (140)	61	20	19	5	14
30-44 (194)	41	31	28	16	12
45-59 (172)	45	29	26	12	14
60-74 (122)	44	43	12	7	6

Detta betyder också att medelåldern är olika i de skilda grupperna. Bland männen i gruppen "övrigt frivilligt arbete exkl. idrott" är medelåldern 47 år och inom "idrott totalt (A+B)" drygt 41 år. Lägst medelålder har gruppen män som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A), drygt 39 år. Bland kvinnorna i gruppen "övrigt frivilligt arbete exkl. idrott" är medelåldern 46 år och bland kvinnorna inom "idrott totalt (A+B)" nästan 38 år. Lägst medelålder har kvinnor inom endast idrott "A", knappt 36 år. Kvinnorna inom idrott är något yngre än männen inom idrott i snitt.

Civilstånd, barn och boendeort

Har civilstånd någon betydelse för det frivilliga arbetet? Både bland män och bland kvinnor (tabell 25a+b) ser vi att det är större andel som är gifta eller sambo än de som är ensamstående. Män som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A) utgör dock ett visst undantag med något fler ensamstående. Det är också tänkbart att ensamstående inte låter sina barn idrotta eller har möjlighet att låta dem idrotta, p g a att det kanske finns förväntningar på att föräldrar skall arbeta frivilligt och att det inte ryms i deras tidsbudget eller ekonomiska ramar.

Överlag pekar dock detta resultat på ett intressant mönster, nämligen att fler sociala kontakter (via t ex ens förhållande) är gynnsamma för att man ska vara aktiv i frivilligt arbete, trots att man teoretiskt skulle kunna tänka sig att en ensamstående skulle ha mer tid till sitt förfogande att lägga på sådant. Sannolikt handlar det om att den som har många sociala kontakter får en större social träffyta och fler potentiella kontakter med andra. Denna tentativa slutsats skulle kunna sammanfattas i det engelska uttrycket "If you want something done talk to the busy man", eller "woman" (mitt tillägg). I RF:s egen undersökning ser man att barn till ensamstående i lägre grad idrottar än barn som lever med två föräldrar (RF, 2005). Habermann (2006) visar också i sin studie av ledare inom idrotten att de flesta (80 procent) av männen och kvinnorna var gifta eller sambo.

Tabell 25a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och civilstånd i procent.

Civilstånd (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Gift/sambo (444)	50	31	19	10	9
Ensamstående(202)	53	30	17	9	7

Tabell 25b. 2005, män, frivilligt arbete och civilstånd i procent.

Civilstånd (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Gift/sambo (420)	43	33	24	13	11
Ensamstående (221)	56	24	20	6	15

Vi har tidigare visat att barn verkar vara en viktig källa till frivilligt arbete. Trondman (2005) anger i sin studie att över 40 procent av idrottande barn har sina föräldrar närvarande vid i stort sätt varje tillfälle de idrottar och tränar, och ytterligare 19 procent vid de flesta tillfällen. Föräldrar är således i mycket hög grad närvarande i barnets idrottsutövande. För kvinnor i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” är det en större andel som inte har hemmavarande barn och arbetar frivilligt (tabell 26a). De kvinnor som arbetar inom idrotten och som har barn arbetar mer frivilligt oavsett kategori. Det är samma förhållande för männen som arbetar inom idrotten (26b). Extra tydligt är det för kvinnorna inom gruppen endast ”idrott (A)”. Att ha hemmavarande barn är - till skillnad från annat föreningsliv - en gynnsam faktor för frivilligt arbete inom idrotten. RF visar att idrottandet ökat mellan 1998 och 2005. Numera är mer än hälften av alla ungdomar i åldern 13–20 år tävlande eller tränande i en idrottsförening (RF 2005). Pojkar är lite mer aktiva än flickor. Detta ansluter också väl till tidigare resonemang. Om man har barn får man fler kontakter via skola och barnomsorg och exponeras således för fler sociala nätverk och sociala arenor. Barn kanske kan sägas vara en av nycklarna bakom det frivilliga engagemanget inom idrotten. Barnen själva känner också i hög grad andra barn som är aktiva inom idrotten (Trondman 2005). Bara 13 procent kände inte någon idrottsaktiv innan de själva började idrotta.

Tabell 26a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och hemmavarande barn, i procent.

Barn (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Nej (381)	58	33	9	6	4
Ja (265)	41	28	31	16	14

Tabell 26b. 2005, män, frivilligt arbete och hemmavarande barn, i procent.

Barn (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Nej (412)	51	32	18	6	11
Ja (229)	41	28	32	18	14

Var bor de män och kvinnor som arbetar frivilligt (tabell 27a+b)? Om vi börjar med gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” så är det en spännande och tämligen jämn spridning mellan boendeortstyp. Ortstyp spelar i detta avseende inte nämnvärd roll, och föreningslivet är lika framgångsrikt att attrahera kvinnor och nästan lika bra att engagera män i storstäder som på landet. Storstadsmänniskan skulle i detta hänseende inte individualiseras och ägna sig åt till exempel konsumism, utan vara lika föreningsaktiv som medborgaren på landet.

Även inom idrotten ser vi en jämn spridning mellan olika typer av boendeort - förutom i storstäderna. Detta gäller för både män och kvinnor. Storstäderna verkar således vara en svårare arena för idrotten än för föreningslivet i övrigt att värva frivilligt arbete. Barn är dessutom mer idrottsaktiva på landsbygd jämfört med storstadsregionerna (RF 2005). Detta skulle kanske kunna förklara skillnaden i aktivitetsgrad och boendeortstyp. De barn och unga som bor i villa är mer aktiva än de som bor i radhus, vilka i sin tur är mer aktiva än de som bor i hyresrätt (a.a.).

Tabell 27a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och boendeort i procent.

Boendeort (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
På landsbygden (106)	44	34	22	13	9
Samhälle 500–10 000 invånare (191)	52	27	21	13	8
Mellanstor stad (206)	51	31	19	8	11
Storstad (143)	55	34	11	6	5

Tabell 27b. 2005, män, frivilligt arbete och boendeort i procent.

Boendeort (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	I Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
På landsbygden(89)	49	26	25	17	8
Samhälle 500–10 000 invånare (183)	43	32	26	12	14
Mellanstor stad (245)	47	29	23	10	13
Storstad (124)	53	32	15	4	11

Invandrarbakgrund och föräldrars föreningsengagemang

Vi har få andra generationens invandrare i denna undersökning och därför redovisas enbart resultatet för de som svarat att de är första generationens invandrare. I denna undersökning är idrotten betydligt sämre på att attrahera första generationens invandrare (11 procent) jämfört med de med svenskt ursprung (22 procent). Föreningslivet utanför idrotten är nästan lika bra på att attrahera första generationens invandrare som de med svenskt ursprung. Detta gäller för både män och kvinnor. Resultatet är anmärkningsvärt och medför att idrottens integrativa förmåga behöver diskuteras - något som man inom idrotten också själv har uppmärksammat (Jönsson 2002). Vi har i denna studie inte närmare undersökt i vilka andra typer av organisationer utanför idrotten som invandare arbetar frivilligt inom. Om vi sedan delar upp materialet på kön så ser vi i tabell 28 a+b att de med svenskt ursprung i högre grad är representerade inom idrott. Bland kvinnorna är det fler invandrade kvinnor i kategorin ”både idrott annat (B)” och för männen är det fler invandrade män i kategorin endast ”idrott (A)”. Idrott tenderar således – och till skillnad från föreningslivet i övrigt - att i första hand attrahera svenskfödda. Inom gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl idrott” så attraherar man i samma eller nästan samma grad både invandrade män och kvinnor som svenskfödda män och kvinnor. I Habermanns undersökning är 98 procent av idrottsledarna svenska medborgare (2006). När det gäller invandrade pojkar är de till och med mer aktiva än svenskfödda och då borde andelen utrikes födda som arbetar frivilligt vara större (andelen utrikes födda flickor som idrottar är dock lägre än svenskfödda) (Jönsson 2002). Idrotten verkar i detta hänseende ha missgynnande strukturer för frivilligt arbete för de som inte är svenskfödda.

Tabell 28a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och invandrarbakgrund i procent.

Invandrar-Bakgrund (<i>antal</i>)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Svenskt ursprung (503)	50	31	19	10	9
Första generationens invandrare (86)	57	31	12	8	4

Tabell 28b. 2005, män, frivilligt arbete och invandrarbakgrund i procent.

Invandrar-bakgrund (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Svenskt ursprung (522)	44	31	24	11	13
Första generationens invandrare (67)	64	25	11	3	8

Föräldrarnas föreningsengagemang verkar ha stor eller viss betydelse för alla som arbetar frivilligt (se tabell 29a+b). Trondman (2005) visar också i sin studie att unga idrottare kom från föreningsvana hem. Kvinnor som arbetar inom idrott anger i något lägre grad än kvinnor som arbetar i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” att de påverkats i stor eller viss utsträckning av sina föräldrars föreningsengagemang. Det är dock kvinnor som arbetar frivilligt både inom idrott och annat (B) som anger att detta påverkat dem i stor eller viss utsträckning. Denna grupp (B) visar upp en mer ”föreningsvan” tradition än övriga kvinnor. Bland männen uppgår siffran som anger motsvarande (viss eller stor utsträckning) till 57 procent inom idrott och till 46 procent i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. I kategorin ”både idrott och annat (B)” finner vi både bland männen och bland kvinnorna fler som säger att de har haft föreningsaktiva föräldrar. Denna grupp (B) män och kvinnor får en tidig föreningsvana och det är också de som arbetar mest frivilligt av alla kategorier. Detta anknyter till min tidigare diskussion om folkrörelsemarinad och hur den kan överföras i detta fall mellan generationer. Habermann (2006) visar också att de som var idrottsledare själva hade varit aktiva inom idrotten som unga och många idrottare fortfarande.

Tabell 29a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och föräldrars föreningsengagemang i procent.

Förälder i förening	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
I stor utsträckning	20	28	27	30	23
I viss utsträckning	22	31	27	33	21
I liten utsträckning	24	22	26	19	34
Inte alls	32	18	20	19	21

Tabell 29b. 2005, män, frivilligt arbete föräldrars föreningsengagemang i procent.

Förälder i förening	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
I stor utsträckning	16	20	30	29	31
I viss utsträckning	21	26	27	30	24
I liten utsträckning	29	31	29	29	30
Inte alls	28	22	13	12	14

Socioekonomiska faktorer

Vi har tidigare visat på ett resursmönster och nu ska vi studera det uppdelat på kön och olika kategorier. I tabell 30a ser vi att för kvinnorna i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” finns det ett positivt samband mellan ökad utbildningsnivå och frivilligt arbete. Det betyder att de som har högre utbildning arbetar mer frivilligt. Samma mönster ser vi bland de kvinnor som arbetar frivilligt inom idrott och annat (B), men inte i gruppen som enbart arbetar frivilligt inom idrotten (A). I gruppen kvinnor som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A) är det vanligast med gymnasieutbildning. Kvinnor i gruppen ”idrott och annat (B)” är i detta hänseende mer utbildningsmässigt resursstarka jämfört med kvinnorna som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A).

Bland männen (tabell 30b) i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” finner vi samma mönster som hos motsvarande grupp kvinnor. De män som har en högre utbildningsnivå arbetar sannolikt mer frivilligt. Vi ser även ett liknande resultat för gruppen män inom ”idrott och annat (B)” som motsvarande grupp kvinnor, dock inte lika tydligt, nämligen att utbildning ökar sannolikheten för att arbeta frivilligt. I gruppen endast ”idrott (A)” är det vanligast att man har gymnasieutbildning. Habermanns (2006) idrottsledarundersökning visar att de flesta har en eftergymnasial utbildning; 47 procent av männen hade det och 66 procent av kvinnorna.

En kompletterande tolkning av utbildningsnivåer kopplat till gruppen män och kvinnor som enbart arbetar frivilligt inom idrott (A) är att dessa grupper är yngre och således ännu inte hunnit skaffa sig högre utbildning.

Tabell 30a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och utbildning i procent.

Utbildning (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Grundskola etc. (168)	67	24	9	4	5
Gymnasienivå (255)	50	28	22	10	12
Högskola, universitet (220)	41	39	21	14	6

Tabell 30b. 2005, män, frivilligt arbete och utbildning i procent.

Utbildning (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Grundskola etc. (213)	57	27	16	6	10
Gymnasienivå (269)	42	29	28	13	15
Högskola, universitet (154)	42	36	21	11	10

Vilka samband finns det mellan mäns och kvinnors inkomst och frivilligt arbete (tabell 31a+b)? För kvinnor i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” finns det ett positivt samband mellan ökad lön och frivilligt arbete. Bland kvinnorna som arbetar frivilligt inom idrotten framkommer vissa skillnader. Mönstret med högre inkomst och frivilligt arbete är tydligast i kategorin ”idrott och annat (B)”. Detta skulle tillsammans med det tidigare resultatet kring utbildning tyda på att det inom gruppen kvinnor som arbetar inom idrotten finns ganska olika socioekonomiskt rekryterade grupper. Kategorin ”idrott och annat (B)” liknar i högre grad de kvinnor som är aktiva i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. De är således mer resursstarka (se även Olsson, Svedberg och Jeppsson Grassman 2005). Även Trondman (2005) har påvisat ett positivt samband mellan föräldrars utbildningsnivå och ungas idrottande vilket indikerar detta socioekonomiska samband. De barn som har mer resursstarka föräldrar utövar mer idrott.

När det sedan gäller männen återfinns även här i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” ett positivt samband mellan lön och frivilligt arbete, det vill säga att med ökad inkomst tenderar fler att arbeta frivilligt. Vi ser också att det i idrottsgruppen totalt återfinns samma samband. I gruppen endast ”idrott (A)” och i gruppen ”idrott och annat (B)” stämmer mönstret väl förutom i den högsta inkomstkategorin. Inkomst verkar för de personer som bara arbetar frivilligt inom idrott inte ha någon större betydelse förutom i den högsta inkomstkategorin. Det skulle kanske kunna vara företagsledare och höga chefer som arbetar frivilligt inom en idrottsklubb. Men överlag ser vi att det verkar finnas en åtskillnad mellan grupperna som endast arbetar frivilligt inom idrott (A) och de som också arbetar i gruppen ”idrott och annat (B)”. Den senare gruppen är utbildnings- och resursmässigt starkare. Trondman (a.a.) finner för övrigt i sin undersökning av unga idrottare att det finns ett socioekonomiskt resursmönster bland de aktiva. Elofsson visar på samma resultat i sina studier. Ju mer resurser som familjen har till sitt förfogande, desto troligare var det att ungdomar tillhörde en idrottsförening. Den sociala ojämlikheten var störst bland flickor med resurssvag bakgrund (Elofsson 2000). Huvuddelen av de undersökta i Habermans undersökning (2006) hade en inkomst på mer än 400 000 kronor per år, drygt 60 procent av kvinnorna och drygt 70 procent av männen. I hennes undersökning är 85 procent anställda och bara 2 procent arbetslösa. I Habermans undersökning ingick de som var etablerade idrottsledare.

Tabell 31a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och inkomst i procent.

Inkomst (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
–120 000 kr (178)	61	25	14	6	9
120–200 000 kr (171)	50	29	20	11	10
200–250 000 kr (136)	49	29	21	12	10
250–300 000 kr (71)	34	44	23	17	6
300–375 000 kr (37)	43	38	19	14	5
375–500 000 kr (14)	36	43	21	14	7
500 000 kr– (4)	-	-	-	-	-

Tabell 31b. 2005, män, frivilligt arbete och inkomst i procent.

Inkomst (antal)	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
-120 000 kr (120)	66	18	16	6	10
120-200 000 kr (103)	50	36	15	4	11
200-250 000 kr (113)	51	30	18	11	8
250-300 000 kr (103)	36	39	25	9	17
300-375 000 kr (97)	39	29	32	20	12
375-500 000 kr (49)	35	31	35	22	12
500 000 kr- (33)	27	46	27	9	18

Den fackliga tillhörigheten verkar ha samband med det frivilliga arbetet, vilket sannolikt följer av både utbildnings- och inkomstmönstret som visats tidigare. Tillhör man TCO eller SACO ökar sannolikheten att man arbetar frivilligt, och det mönstret gäller både för män och för kvinnor både inom gruppen idrott och i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. Den fackliga tillhörigheten följer ett tydligt resursmässigt mönster.

Det frivilliga arbetets karaktär

Vilka typer av frivilligt arbete är det som man gör? Flera svarsalternativ kan anges och därför blir kolumnprocenten mer än 100. För kvinnor i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” är administration störst följt av styrelseuppdrag (tabell 32a). Inom idrotten är administrationen i särklass störst och särskilt bland kvinnor som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A). Därefter följer styrelseuppdrag och utbildning och ledarskap. Denna grupp ägnar sig dessutom åt penninginsamling i högre grad än andra frivilligt arbetande kvinnor. Däremot är de i mindre utsträckning aktiva i styrelser. Ytterligare kännetecknen är att de i störst utsträckning ägnar sig åt administration och information. Detta sammantaget antyder att det finns en arbetsdelning bland frivilligt arbetande kvinnor i idrotten som kan vara en följd av tidigare redovisade resursmönster.

Bland männen i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” är arbete med administration i särklass störst, följt av styrelseuppdrag. Bland de frivilligt arbetande männen i idrottsrörelsen är arbete med administration också störst. Därefter följer styrelseuppdrag, utbildning och ledarskap i mycket högre utsträckning (tabell 32b). Även penninginsamling är en aktivitet som i större utsträckning engagerar män inom idrotten än inom föreningslivet i övrigt. I fråga om styrelseuppdrag är förhållandet det rakt motsatta.

De personer som endast gör frivilliga insatser inom idrotten (A) återfinns i mindre utsträckning i föreningsstyrelser än de som även är verksamma i det övriga föreningslivet (B). Detta antyder en arbetsuppdelning mellan grupperna där de som utför frivilligt arbete både inom och utanför idrotten (B) ägnar sig mer åt strategiskt arbete medan den andra gruppen är mer operativ och idrottsrelaterad. Habermanns (2004) studie av ledarskap och genus inom idrotten visar för övrigt

att kvinnor överlag är lägre representerade på de högre posterna jämfört med männen: att männen styr medan kvinnorna sköter det praktiska (se även Andersson och Ljunglöf 2002). Även Trondman (2005) visar att kvinnor är underrepresenterade som ledare, framförallt i lagidrotter. Vår studie visar dock att kvinnor i nästan samma utsträckning som män är aktiva med frivilligt arbete inom idrotten, men att det kan finnas olika typer av engagemang, såväl mellan könen som inom grupperna av män och kvinnor.

Tabell 32a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och insatsernas karaktär, i procent.

Insatserna har gått ut på	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Utbildning, ledarskap	12	25	22	28
Styrelseuppdrag	30	28	28	17
Administration	55	62	56	68
Information	18	11	17	4
Direkta hjälpinsatser	20	9	11	6
Penninginsamling	17	21	17	26
Annat	11	16	19	13
Bas	199	117	64	53

Tabell 32b. 2005, män, frivilligt arbete och insatsernas karaktär, i procent.

Insatserna har gått ut på	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Utbildning, ledarskap	19	41	49	35
Styrelseuppdrag	38	25	27	23
Administration	53	51	55	47
Information	19	10	11	9
Direkta hjälpinsatser	16	8	14	3
Penninginsamling	10	24	17	30
Annat	16	14	12	15
Bas	193	144	66	78

Orsak och attityder till frivilligt arbete

Vilken anledning anger man till att man arbetar frivilligt? Kvinnor som arbetar frivilligt anger personliga intressen som främsta skäl (tabell 33a). Men därefter framhåller kvinnorna som arbetar frivilligt inom idrotten (idrott totalt (A+B)) familjemedlemmars situation eller särskilda behov. Detta gäller framförallt de kvinnorna som endast arbetar frivilligt inom idrotten (A). Dessa kvinnor anger också i lägre grad personliga intressen än övrigt aktiva kvinnor. Familjemedlemmars behov är således viktiga för alla kvinnor som arbetar frivilligt inom idrotten, men särskilt för de kvinnor som enbart tillhör idrottsrörelsen (A).

Inom gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” anger männen personliga intressen som viktigaste för deras ideella engagemang. Detta gäller även de män som utför frivilligt arbete inom idrotten (A+B) (tabell 33b). Den senare gruppen betonar därefter familjemedlemmars situation eller särskilda behov i större utsträckning än männen i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. Männen både inom gruppen ”idrott (A)” och inom gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” delar sitt starka intresse för det frivilliga arbetet med varandra. Detta verkar inte vara lika viktigt för kvinnorna som arbetar inom idrott (A+B).

Vi kan kanske ana att frivilligt arbetande mäns och (särskilt) kvinnors engagemang är starkt relaterat till familjsituationen, sannolikt liktydigt med att ha idrottsaktiva barn. Kvinnorna betonar också i lägre grad personliga intressen, vilket skulle kunna sammanhålla med den del av titeln på den här rapporten som benämns ofrånkomlighet. Det frivilliga arbetet är kanske inte alltid så frivilligt och här verkar kvinnor vara en grupp som visserligen arbetar frivilligt inom idrotten men kanske under visst tvång.

Tabell 33a. 2005, kvinnor, frivilligt arbete och anledning till att arbeta frivilligt, i procent.

Anledning att arbeta frivilligt	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Personliga intressen	49	44	52	36
Familjemedlemmars situation, eller särskilda behov	14	37	31	44
Göra nytta för andra	15	6	6	6
Starkt intresse (önskan att bidra till organisationens verksamhet)	16	8	6	9
Annan anledning	7	5	5	6

Tabell 33b. 2005, män frivilligt arbete och anledning till att arbeta frivilligt, i procent.

Anledning att arbeta frivilligt	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Varav enbart idrott (A)
Personliga intressen	59	55	53	57
Familjemedlemmars situation, eller särskilda behov	7	22	26	20
Göra nytta för andra	10	1	3	0
Starkt intresse (önskan att bidra till organisationens verksamhet)	17	18	15	21
Annan anledning	8	3	3	3

Inom gruppen som arbetar frivilligt är samstämmigheten avseende attityder relativt stor (tabell 34). De som inte arbetar frivilligt skiljer ut sig mer i detta avseende. Påståendet ”Om regeringen tog sitt fulla ansvar så skulle det inte finnas frivilligt arbete” instämmer de som arbetar inom idrott minst i. De som arbetar bara inom idrott instämmer också i lägre grad i påståendet ”Frivilligt aktiva ger något annat än det som avlönad professionell personal erbjuder”. Mest ansluter sig alla till att engagemang är viktigt för demokratin i samhället, därefter till att frivilliga ger något annat än anställd professionell personal och att alla har en moralisk skyldighet att arbeta frivilligt. Samstämmigheten är relativt stor inom de olika grupperna av frivilligt arbete. Genomgående instämmer gruppen som enbart arbetar frivilligt inom idrott i lägre grad.

Tabell 34. 2005, totalt, frivilligt arbete och attityder till frivilligt arbete, i procent (andel som instämmer helt).

	Ej frivilligt arbete	Övr. frivilligt arbete exkl idrott	Idrott totalt (A+B)	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Frivilligt aktiva ger något annat än det som avlönad professionell personal erbjuder.	58	74	72	79	66
Om regeringen tog sitt fulla ansvar skulle det inte finnas behov av frivilligt arbete.	23	17	8	10	7
Alla har en moralisk skyldighet att utföra frivilligt arbete någon gång i sitt liv.	62	60	56	62	50
Frivilligt arbete är ett hot mot avlönat arbete och används för att göra nedskärningar i samhällets utgifter.	16	11	11	11	11
Engagemang i frivilligt arbete hjälper människor att ha en aktiv roll i ett demokratiskt samhälle.	81	92	90	93	87

Vi kan sedan dela upp materialet på kön för att se vad som händer. Mest ansluter sig alla till att engagemang är viktigt för demokratin i samhället, därefter till att frivilliga ger något annat än anställd professionell personal och att alla har en moralisk skyldighet att arbeta frivilligt. Genomgående instämmer gruppen som bara arbetar frivilligt inom idrott i lägre grad. Detta övergripande mönster gäller både män och kvinnor. Både för män och kvinnor liknar den gruppen – endast frivilligt arbete inom idrott (A) – mer de som inte arbetar frivilligt alls mer. Vi kan kanske ana en mer instrumentell hållning till det frivilliga arbetet i denna grupp, både när gäller män och kvinnor.

Sammanfattning 2005 av frivilligt arbete inom idrotten

- Män och kvinnor utför i nästan lika hög grad frivilligt arbete.
- Något fler män än kvinnor utför frivilligt arbete inom idrotten, men andelen kvinnor har ökat markant sedan 1998.
- Kvinnorna som utför frivilligt arbete inom idrotten arbetar fler timmar än männen. Mest arbetar kvinnor som utför frivilligt arbete både inom idrotten och i andra föreningsstyper (B) och kvinnor som tillhör gruppen övrigt frivilligt arbete exkl. idrott. Detta är nya mönster i förhållande till tidigare studier.

- Medelåldern för män och kvinnor som utför frivilligt arbete inom idrotten är betydligt lägre än i övriga grupper som arbetar frivilligt.
- Män är i högre utsträckning än kvinnor medlemmar i den organisation där de utför frivilligt arbete.
- De som arbetar frivilligt inom idrotten har i större utsträckning hemmavarande barn än de som är engagerade i andra föreningstyper. Tydligast är detta bland kvinnor som enbart utför frivilligt arbete inom idrotten.
- Frivilligt arbete inom idrotten attraherar inte i lika hög grad storstadsmänniskor som frivilligt arbete i övrigt.
- Frivilligt arbete inom idrotten attraherar i något mindre utsträckning första generationens invandrarkvinnor än frivilligt arbete i övrigt. Än sämre lyckas idrotten locka till sig första generationens invandarmän.
- Det verkar finnas en starkare koppling med att ha föreningsaktiva föräldrar och eget frivilligt arbetet inom idrottsrörelsen.
- Män och kvinnor som arbetar frivilligt inom idrotten har en något lägre utbildningsnivå än de som ingår i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”.
- Frivilligt arbete inom idrotten har ett visst positivt samband med inkomst för män, det vill säga att högre lön ökar sannolikheten till frivilligt arbete.
- De som endast utför frivilligt arbete inom idrotten är relativt sett lågt företrädare på styrelsenivå men i hög grad aktiva i frågor som ledarskap och utbildning samt penninginsamling.
- Familjemedlemmars situation och behov förutom personliga intressen är framträdande motiv till frivilligt engagemang. Kvinnor anger det i högre grad än män inom idrotten.

Några kommentarer om det empiriska materialet

I denna undersökning har vi delat upp materialet i tre kategorier, de som arbetar frivilligt i gruppen övrigt frivilligt arbete exkl. idrott, de som arbetar frivilligt inom endast idrott (A) och de som arbetar frivilligt i både idrott och annat (B). Idrottskategorierna har även lagts samman till kategorin idrott totalt (A+B). Vi har även de som inte arbetar frivilligt som en jämförelsepunkt.

Jag menar att man kan se att uppdelningen inom idrotten hade en empirisk bäring och att de som arbetar inom gruppen frivilligt arbete ”både idrott och annat (B)” (dvs. både inom idrott och i andra frivilliga organisationer) var de verkliga frivilligt aktiva. Det gäller i synnerhet kvinnor. Idrotten attraherar för övrigt yngre personer och då skulle en tolkning kunna vara att när man så att säga ”fasar ur” idrotten blir man aktiv i andra föreningssammanhang, men det verkar inte riktigt vara så. Det som talar mot är att man utbildningsmässigt har en lägre utbildningsnivå inom gruppen som arbetar frivilligt endast inom idrott. Troligen är personer i denna sistnämnda grupp aktiva en viss period i sitt liv när de har barn för att inte vara aktiva i andra sammanhang senare.

Vi ser att föreningslivet attraherar olika grupper av medborgare. Det kan bland annat bero på människors boendeort, personers utbildningsnivå och inkomst. Idrotten ”delar dessutom upp” sina aktiva i ett lite mer resursstarkt lag som arbetar mer med styrelsearbete och ett lite mindre resursstarkt lag som arbetar mer som lagledare. Det resursstarka laget – det vill säga de som både arbetar frivilligt inom idrotten och i andra sammanhang – liknar mer värderings- och resursmässigt de som arbetar frivilligt utanför idrotten.

Idrotten attraherar i lägre grad personer i storstäderna och det gäller speciellt i gruppen som utför frivilligt arbete både inom och utanför idrotten. Vi ser också att idrotten är starkt familjerelaterad i fråga om både civilstånd och barnsituation. Barnen drar in de frivilligt aktiva i idrottens föreningsliv och extra tydligt är det för kvinnor som arbetar inom idrotten (speciellt de som endast arbetar frivilligt inom idrotten).

Ett andra försök till mer förfinad förklaring

Vi har med hjälp av en logistisk regression försökt undersöka vilka faktorer/variabler som, vid kontroll av andra förhållanden, ökar oddsen eller sannolikheten för att en person ägnar sig åt frivilligt arbete. Basvärdet är 1 och ett värde över 1 anger att oddsen är högre för den gruppen och vice versa. Signifikanta värden är statistiskt mer säkra; det betyder att man med en viss säkerhet kan påstå att det inte beror på slumpen. Vi har i en första modell gjort en logistisk regression och jämfört dem som arbetar frivilligt i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”, de som arbetar frivilligt i gruppen endast ”idrott (A)” och de som arbetar frivilligt i gruppen ”både idrott och annat (B)”. I den första modellen ingår kön, ålder, etnicitet, utbildning, inkomst, fackföreningstillhörighet, boendeort, civilstånd och barn (bilaga 3, tabell 37).

I denna modell utfaller följande faktorer signifikanta för män som endast är verksamma inom endast idrott (A): Ålder utfaller för dessa män; tolkningen är att männen i denna grupp är yngre än andra frivilligt arbetande män. Inkomst utfaller för dessa män; de verkar ha en större inkomst än andra män som arbetar frivilligt. Män som endast arbetar inom idrott är yngre än andra frivilligt arbetande män och har samtidigt en högre inkomst (oddsen är samma för gruppen män som utför frivilligt arbete både inom och annat (B)).

För män som arbetar frivilligt inom idrott och i andra organisationer (både idrott och annat (B)) är resultatet följande: Storstad utfaller; män i denna kategori arbetar i lägre grad än andra frivilligt aktiva män. För denna grupp är också barn extra viktiga. Hemmavarande barn verkar inte vara lika viktiga för att förstå gruppen av män som enbart arbetar frivilligt inom idrott (A) och deras frivilliga engagemang. Män som arbetar frivilligt inom idrott och i andra organisationer (B) är i lägre grad boende i storstäder och barn verkar vara en viktig ingång till deras frivilliga arbete.

Om vi sedan studerar kvinnorna endast inom idrott finner vi att ålder är av större betydelse i denna grupp. I snitt är man den yngsta gruppen som arbetar frivilligt. Att ha hemmavarande barn verkar vara en viktig ingång till det frivilliga arbetet och det gäller i synnerhet gruppen kvinnor som enbart arbetar frivilligt inom idrott. Kvinnor som arbetar frivilligt inom endast idrott (A) är yngre än andra frivilligt aktiva kvinnor och för denna grupp är barn en viktig förklaringsfaktor.

För kvinnor som arbetar frivilligt inom idrott och i andra organisationer (både idrott och annat (B)) är resultatet följande: Hemmavarande barn verkar fungera som en dörröppnare för frivilligt arbete inom idrott och det gäller även denna kategori kvinnor som arbetar frivilligt både inom och utanför idrott (B). Kanske är det så att just för denna grupp fungerar barnen som extra tydlig dörröppnare. Ålder är viktigt, men inte lika signifikant som för gruppen kvinnor som arbetar enbart inom idrott (A). För kvinnor som arbetar frivilligt inom idrott och i andra organisationer (B) finns det även signifikanta samband (svaga) med att vara medlem i LO: dessa kvinnor tillhör i lägre grad LO och bor i lägre grad i storstäder. Denna grupp kvinnor är yngre än andra frivilligt aktiva kvinnor (kvinnor inom gruppen endast ”idrott (A)” är de yngsta), barn är en viktig förklaringsfaktor för att förstå deras frivilliga arbete, de tillhör inte LO och de bor i lägre grad i storstäderna.

Detta avsnitt inledde vi med att anta att det var vissa skillnader mellan dem som enbart arbetar frivilligt inom idrott (A) och de som arbetar frivilligt inom idrott och i andra organisationer (B). När det gäller män stämde antagandet om ålder, men inte antagandet om att de har barn. De män som tillhör gruppen som endast arbetar frivilligt inom idrott (A) är yngre, men att ha barn är inte lika viktigt som ingång i denna grupp som antogs. Utbildning verkar inte ha någon betydelse i detta sammanhang, vilket också antogs. När det gäller kvinnorna så stämmer antagandet om barn och ålder. Gruppen kvinnor inom endast "idrott (A)" är yngre och det finns ett starkare samband med att de har barn. Utbildning verkar inte heller vara viktig som förklaringsfaktor för kvinnor.

Vi har även gjort en andra modell där vi med hjälp av en logistisk regression jämfört dem som arbetar frivilligt i gruppen "frivilligt arbete ej idrott", de som arbetar frivilligt i gruppen "endast idrott" och de som arbetar frivilligt i gruppen "mer än idrott". Följande faktorer ingår: kön, ålder, insatser, anledning att arbeta frivilligt och attityder till frivilligt arbete (bilaga 3 tabell 38). Ålder är kanske den variabel som särskiljer frivilligt arbete inom idrott jämfört med andra grupper som också arbetar frivilligt. Idrottsgruppen är som helhet yngre.

Vi ser ett åldersrelaterat frivilligt arbete både för män och för kvinnor inom idrott. Tydligast är det i gruppen som utför frivilligt arbete endast inom idrott. Vi ser ett starkt samband med att man har barn. Vi ser också att det finns specifika uppgifter som man inom idrotten arbetar med i högre grad, utbildning och ledarskap.

Tre medborgarundersökningar – tendenser i tiden

Kvinnornas starka intåg inom idrotten på 2000-talet

Kvinnornas remarkabla intåg inom idrotten både antalsmässigt och tidsmässigt förtjänar att poängteras. Gruppen kvinnor som arbetar frivilligt har ökat och är numera nästan lika stor som gruppen män. Det har sedan medborgarundersökningen 1998 formligen ”exploderat” i kvinnligt ideellt idrottsengagemang. Orsaken till detta förtjänar att undersökas mer, liksom effekter av en ökad numerär kvinnor. Det är lite färre kvinnor, men de arbetar i stället desto mer. I 1992 års undersökning arbetade kvinnorna inom idrott minst tid, de var färre och dessutom arbetade de mindre än andra grupper frivilligt aktiva. Detta har i den senaste undersökningen förändrats. Vi kan givetvis inte säga om detta betyder att idrotten i detta hänseende blivit mer jämställd, men ett faktum är att det finns fler kvinnor inom idrotten i dag än det tidigare gjort. Habermann (2004) samt Andersson och Ljunglöf (2002) visar i sina undersökningar att idrotten är uppdelad med hänsyn taget till kön. Det gäller både vilka idrotter man arbetar inom och vilka positioner man har inom idrotten.

Barnens roll

Vi ser till skillnad från övrigt frivilligt arbete att hemmavarande barn har en stor betydelse för det frivilliga arbetet inom idrotten. Barnen tvingar föräldrar ut på fler sociala arenor. Barnen ger även föräldrarna möjlighet att upptäcka nya arenor. Den starka kopplingen till hemmavarande barn påverkar även det frivilliga arbetet tidsmässigt, det vill säga begränsar insatserna till barnens egna idrottsengagemang och uppväxt. När barnet i tonåren lämnar idrotten verkar föräldrarna också göra det. Vi ser också att det finns en könsdimension i detta vilket kan förklara kvinnors ökade frivilliga arbete inom idrotten. Kvinnor anger hemmavarande barn samt familjemedlemmars behov och situation i högre grad. När det gäller att förstå det frivilliga engagemanget inom idrotten hos både män och kvinnor är det således viktigt att inse betydelsen av att ha barn, särskilt som förklaringsfaktor för kvinnors frivilliga engagemang. Vi vet dock från andra studier att det finns skillnader mellan olika idrotter och olika föreningar när det gäller könsfördelning (Andersson och Ljunglöf 2002).

Ett yngre engagemang än föreningslivet i övrigt

Vi ser också ett mycket tydligt åldersrelaterat frivilligt arbete inom idrotten. Det frivilliga arbetet inom idrotten är mycket tidsbegränsat och kan liknas vid en klockformad kurva. I början och slutet är det ett lågt engagemang (speciellt i slutet). I mitten av livet är engagemanget som störst. Detta sammanhänger givetvis med föregående tema: att ha barn. Kvinnor är också generellt sett yngre än kvinnor som arbetar frivilligt i andra sammanhang. I gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott” finns det egentligen inget riktigt slut på det frivilliga engagemanget. Man kan vara aktiv hela livet och vi ser inte någon större avtrappning i de äldre ålderskategorierna (65–74 år). Inom idrotten är det dock förhållandevis få överlag som är aktiva i denna äldre åldersgrupp. Dessutom återfinns ett könsmonster. Överlag är det få aktiva inom idrotten i de äldre åldersgrupperna, men de som återfinns är i huvudsak män. Kopplingen mellan idrotten och hemmavarande barn skapar således en inbyggd struktur som till synes verkar missgynna äldre och barnlösa. Dörrarna till det frivilliga arbetet inom idrotten verkar därmed inte vara lika öppna för alla grupper.

Ett svenskfött engagemang

Vi ser även mekanismer som missgynnar personer ej födda i Sverige. Föreningslivet i övrigt verkar i den meningen fungera bättre (åtminstone numerärt). Där är andelen som är utrikes födda nästan lika stor som andelen svenskfödda kvinnor och män (något lägre). Men inom idrotten är andelen utrikes födda frivilligt arbetande betydligt lägre, speciellt andelen invandrade män.

Vi undersökte även om idrotten appellerade till bredare folklager än frivilligt arbete i övrigt men kan i de logistiska regressionerna inte finna sådana samband. Tvärtom kan det finnas ett inkomst-samband i fråga om män som arbetar frivilligt inom idrott, där män med högre inkomst i större utsträckning även arbetar frivilligt inom idrottsrörelsen.

Plikt, uppfostran och egen lust

Detta avsnitt är en teoretisk summering av undersökningens resultat. Följande teman återfinns i materialet:

1. Möjlighetsstruktur
2. Ofrånkomlighetens struktur (kopplat till barn, familj och uppfostran)
3. Överbryggaren (det vill säga den som är aktiv inom både idrotten och i andra organisationer) är den som styr
4. Gruppanföraren (det vill säga den som är aktiv inom endast idrotten) är den som aktiverar

Denna rapport behandlar ämnet frivilligt arbete och avslutningsvis kan det finnas anledning att påminna om vad vi avser med det. Vägledande för vad som skall betraktas som frivilligt arbete eller inte är hur vi konstruerade definitionen. Frivilligt arbete skall utföras på frivillig grund (oavlönat) och det kan röra sig om många olika uppgifter som t.ex. utbildning, styrelseuppdrag, hjälpinsatser, kaffekokning, m.m. Därtill skall insatserna göras i en organisation. De intervjuade personerna fick svara på om de under de senaste 12 månaderna utfört sådana insatser inom någon eller några av totalt 32 föreningstyper (vilka avser att täcka hela floran av organisationer inom den ideella sektorn). Därmed sagt att eget idrottsutövande och aktiviteter som att skjutsa egna barn till träning inte betraktas som frivilligt arbete. Sker skjutsningen däremot planlagt inom ramen för en idrottsorganisation är det frivilligt arbete och likaså om man t.ex. tvättar fotbollslagets tröjor.

Möjlighetsstruktur

Finns frivilliga organisationer är det lättare att utföra frivilligt arbete. Detta gäller allt frivilligt arbete och inte enbart frivilligt arbete inom idrotten. Tillgången till frivilliga organisationer fungerar som en möjlighetsstruktur för frivilligt engagemang. Att först bilda en ideell organisation kräver mycket högre insatser än att bli aktiv i en redan existerande sammanslutning. De flesta människor är så kallade efterföljare i detta sammanhang (Olsson 1999). Vi vet inte i dag hur det ser ut med spridningen av frivilliga organisationer i Sverige och vilka områden som har respektive inte har föreningar. Men vi vet sedan tidigare undersökningar att frivilligt arbete är vanligare bland människor som har en stabilare socioekonomisk grund. Resursstarka medborgare är mer aktiva i frivilligt arbete än resurssvaga. Av detta kan man anta att de frivilliga organisationerna sannolikt återfinns i mer socioekonomiskt resursstarka områden. Idrotten utgör sannolikt inte något undantag. Idrotten attraherar enligt våra resultat dessutom i sämre utsträckning till frivilligt arbete i storstäderna. Barn kanske inte kan benämnas som en struktur, men att ha hemmavarande barn är kanske den viktigaste ”möjlighetsstrukturen” för idrotten. Barn ”drar in” föräldrar i idrotten eller vice versa. Denna studie visar att denna logik fungerar för svenskfödda. Paradoxalt vet vi från andra studier att pojkar som inte är födda i Sverige idrottar i högre grad än motsvarande grupp svenskfödda, medan våra resultat visar att deras föräldrar i lägre grad är aktiva i frivilligt arbete.

Ofrånkomlighetens struktur

Frivilligt arbete är frivilligt, men är det egentligen det? Vi ser i denna studie kopplingar till vissa resursmönster. Sannolikt är det lika mycket tvång som frihet i valet att arbeta frivilligt. Frivilligt

arbete inom idrotten väcker med tydlighet dessa funderingar. Vi ser från resultatet – speciellt bland kvinnor – något som kan fungera som en ingång till det frivilliga arbetet är att ha hemmavarande barn. Det kan liknas vid en dörr som man öppnar frivilligt eller under tvång: frivilligt därför att man själv har ett starkt intresse (något som männen anger i högre grad) eller tvång därför att man har barn som vill idrotta och det frivilliga arbetet är en förutsättning för detta (en hänvisning till familjesituationen som främst kvinnor betonar). Vi ser också att det finns kopplingar till ens egen uppväxt. Att ha haft föräldrar som varit engagerade ökar sannolikheten för att man själv arbetar frivilligt. En del blir så att säga ”programmerade” för det frivilliga arbetet i tidiga år och andra blir det inte. Har det ingått frivilligt arbete i ens uppväxt ökar sannolikheten att man själv arbetar frivilligt - och detta är extra tydligt inom idrotten. Detta innebär att det personliga valet minskar i en mening (jfr Karp 2004, Trondman 2005). Samtidigt så utesluter det också av samma skäl personer som vuxit upp i familjer där frivilligt arbete inte ingått som en naturlig del. Vi ser också att det finns kopplingar mellan det vi kan kalla sociala arenor (Jeppsson Grassman, 1993, Jeppsson Grassman och Svedberg 1999). Den person som är aktiv exponeras för fler sociala arenor än den som är mindre aktiv. Det är en större sannolikhet att den aktive blir indragen eller tillfrågad om att arbeta frivilligt. Det verkar som om att personer som har eller får tillgång till sociala arenor såsom att ha arbete, hemmavarande barn och stå i kontakt med en skola (via sina barn), befinna sig i ett förhållande med mera ökar deras möjligheter att utföra frivilligt arbete. Man kan tänka denna ökade exponering både som ”risk och möjlighet”. Frivilligt arbete kan också bli en ofrånkomlighet i större utsträckning för den redan aktive än för den mer passive. Den ena sidan av myntet är att den som är aktiv, och i vårt fall resursstarka personer, arbetar mer frivilligt och den som är passiv och, vårt fall mindre resursstarka, arbetar mindre frivilligt. Kanske finns det resurströsklar i det frivilliga arbetet som vissa grupper inte har möjlighet att kliva över?

Överbryggaren och gruppanföraren

Vi kan också inom idrotten ana två typer av frivilligt engagemang med delvis skilda förtecken. Intressant nog är dessa grupper – överbryggaren och gruppanföraren – lika stora. Vi ser liknande mönster för både män och kvinnor. I båda grupperna är man aktiv i alla boendeortstyper, men i lägre grad i storstäderna. Båda grupperna attraherar framför allt svenskfödda män och kvinnor.

Den första gruppen är överbryggaren som är en slags ”go between” mellan idrott och andra frivilliga organisationer. Det är en grupp som liknar både de som enbart arbetar frivilligt inom idrotten och kanske i minst lika hög grad de som arbetar frivilligt i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. Vi kan också se att denna grupp är lite mer välutbildad och väljer att arbeta i högre grad med styrelsearbete. Överbryggaren skulle i termer av socialt kapital vara de som kan benämnas ”bridgeing” (Putnam 2001, Lundåsen 2005). Det är personer som tar in idrotten i andra sammanhang och samtidigt tar med omvärlden till idrotten. Denna grupp är tidsmässigt den mest aktiva gruppen även om man jämför med frivilligt arbete i gruppen ”övrigt frivilligt arbete exkl. idrott”. Detta gäller speciellt för kvinnor. Hemmavarande barn är en nyckel till mäns och kvinnors engagemang i gruppen (speciellt kvinnorna). Att ha barn är en extra viktig faktor för att förstå den andra gruppens frivilliga arbete – gruppanföraren.

Den andra gruppen kan kallas gruppanföraren. Gruppanföraren är idrotten trogen. Idrott är det enda gruppanföraren frivilligt engagerar sig i och sannolikt det enda man kommer att engagera sig frivilligt i. Man leder lag och tränar. Det är mannen och kvinnan i idrottsoverallen som ställer upp vecka ut och vecka in som tränare, materialvårdare, saftutdelare med mera. Man samlar in pengar. Man har egna aktiva barn eller har kanske själv varit aktiv inom denna idrott. Kvinnor-

nas engagemang inom denna grupp har ett klart samband med att de har barn som idrottar. Man är lite yngre än andra frivilligt aktiva. Gruppanföraren kan sägas vara den operativa ryggraden inom idrotten. Vi skulle i termer av socialt kapital kalla denna idealtyp ”bonding” (Putnam 2001, Lundåsen 2005.), det vill säga de som verkar för att gruppen hålls samman. Båda idealtyperna har socialiserats in i föreningslivet, men med lite olika utfall. Båda idealtyperna har lärt sig frivilligt arbete genom sina föräldrars föreningsengagemang. Socialisationen i denna mening betyder dock mest för gruppanföraren. Denna grupp är verksam i alla boendeortstyper men i lägre grad i storstäderna.

Rimligtvis behöver en ideell organisation båda typerna av erfarenhet och kompetens. Det går inte att bedriva en verksamhet med personer som endast är omvärldsorienterade och därtill aktiva i andra sammanhang. Det går inte heller att bedriva en verksamhet med bara en inomgruppslig syn och ett inom gruppsligt handlingsätt. Idrotten visar på ett spännande sätt att båda kompetenserna är lika mycket representerade i deras organisationer. Det är således inte ”antingen–eller” utan ”både–och”. Idrotten kräver givetvis både omvärldens legitimitet, resurser och information, men också att verksamheten drivs på daglig basis, att den organiseras och att det blir resultat.

Referenslista

- Amná, E.** (1995). Det mångtydiga mellanrummet. I Amná (red) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro, Libris.
- Andersson, O. och Ljunglöf, S.** (2002). *Kvinnor och män inom idrotten*. Statistik från Riksidrottsförbundet. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Davis Smith, J.** (1998). *1997 National Survey of Volunteer Activity*. London, The National Centre for Volunteering.
- Elofsson, S.** (2000). Större ojämnlighet inom flick- än pojkidrott. I; *Svensk idrottsforskning*, nummer 2 årgång 2000.
- Engström, L-M.** (2005). Barnidrott och vuxenmotion som kulturella uttryck. *Idrottsforum.org*. <http://www.idrottsforum.org/articles/engstrom/engstrom050831.html>.
- Gaskin, K. och Davis Smith, J.** (1995). *A New Civic Europe?* London, Volunteer Centre UK.
- Habermann, U.** (2001) *En postmoderne helgen?: om motiver til frivillighed*. Diss. Socialhögskolan Lund, Lunds universitet.
- Habermann, U.** (2004) "Mange unge maend"- om kvinnors frivillige arbejde i idraetten i Danmark och Sverige. Diss. I; *Blenberger, Habermann och Jeppsson Grassman. Genus och civilt samhället*. Sköndalsinstitutets skriftserie 23. Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Habermann, U.** (2006). *Kvinnor på toppen – om kvinnor, idrott och ledarskap*. Stockholm, Ersta Sköndal högskola, kommande.
- Häll, L.** (1997). Politiska resurser och aktiviteter. I *Välfärd och ojämlikhet i 20-årsperspektiv 1975-1995.*, Levnadsförhållanden, rapport 91. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Jeppsson Grassman, E.** (1993). Frivilliga insatser i Sverige – en befolkningsstudie. I *SOU 1993:82, Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt*. Stockholm, Fritzes.
- Jeppsson Grassman, E.** (1997). För andra och för mig. Det frivilliga arbetets innebörder. *Sköndalsinstitutet skriftserie nummer 8*, Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Jeppsson Grassman, E. och Svedberg, L.** (1995). Frivilligt socialt arbete i Sverige – både mer och mindre. I Amná (red) *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro, Libris.
- Jeppsson Grassman, E. och Svedberg, L.** (1996). Voluntary Action in a Scandinavian Welfare Context: The Case of Sweden. I *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, årgång 25:4. Sköndalsinstitutets särtrycksserie nummer 6, Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Jeppsson Grassman, E. och Svedberg, L.** (1999). Medborgarskapets gestaltningar. I Amná (red) *SOU 1999:84, Civilsamhället. Demokratiutredningens forskarvolym*. Stockholm, Fakta info direkt.
- Johansson, R.** (2002). Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen: en skolbildnings uppkomst, spridning och utveckling. Lund, Studentlitteratur.
- Jönsson, R.** (2002). *Idrott och integration. En statistisk undersökning 2002*. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Karp, S.** (2004). *Den goda barnidrotten – föräldrar om barns idrottande*. FoU-rapport 2004:7. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Lundåsen, S.** (2005) *Frivilliga insatser och hälsa*. Stockholm : Statens folkhälsoinstitut.
- Norberg, J., R.** (2004a). *Idrottens väg till folkhemmet. Studier i statlig idrottspolitik 1913-1970*. Diss. Stockholm, SISU idrottsböcker.
- Norberg, J., R.** (2004b). *Idrotten och den ideella sektorn. En kunskapsöversikt FoU-rapport 2004:6*. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Norberg, J., R. och Ljunglöf, S.** (2003). *Idrott, kön och genus. En kunskapsöversikt*. Stockholm, Riksidrottsförbundet.

- Olsson, L-E.** (1999). Från idé till handling. Diss, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Olsson, L-E., Svedberg, L. och Jeppsson Grassman, E.** (2005). Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – några grundläggande uppgifter från en ny medborgarstudie. Rapport till Justitiedepartementet. Stockholm, Ersta Sköndal högskola.
- Petersson, O., Hermansson, J., Michiletti, M., Teorell, J. och Westholm, A.** (1998). Demokrati och medborgarskap. Demokratirådets rapport. Stockholm, SNS-förlag.
- Putnam, R., D.** (2001). Den ensamme bowlaren: den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse. Stockholm, SNS-förlag.
- Riksidrottsförbundet** (2005). Ungdomars tävlings och motionsvanor. En statistik undersökning våren 2005. FoU-rapport 2005:6. Stockholm, Riksidrottsförbundet.
- Trondman, M.** (2005). Unga och föreningsidrotten. En studie av föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv. Ungdomsstyrelsens rapportserie, 2005:9, Stockholm, Ungdomsstyrelsen.
- Vetenskapsrådet** (2003). Svensk forskning om demokrati, offentlig förvaltning och folkrörelser. **Vetenskapsrådets rapportserie** 2003:15. Stockholm, Vetenskapsrådet.
- SCB** (2003) Föreningslivet i Sverige : välfärd, socialt kapital, demokratiskola. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Wijkström, F. och Lundström T.** (2002). Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället. Stockholm, Sober förlag.
- Wijkström, F. och Einarsson T.** (2006). Från nationalstat till näringsliv. De civila samhällets organisationsliv i förändring. Stockholm, EFI, Handelshögskolan.

Bilaga 1 - Bakgrund till medborgarstudierna 1992, 1998 och 2005

I samband med ett större uppdrag för en statlig utredning (Socialtjänstkommittén) fick Sköndalsinstitutets forskningsavdelning 1992 möjlighet att genomföra en första så kallad befolkningsstudie av svenskarnas frivilliga arbete. Undersökningen, som presenterades i en statlig offentlig utredning 1993 tog sin utgångspunkt i olika slags insatser till skillnad mot alla andra svenska studier av frivilligt arbete som tagit (och tar) utgångspunkt i medlemskap och styrelseuppdrag (Jeppsson Grassman 1993). Sköndalsinstitutets sätt att närma sig dessa fenomen låg dock helt i linje med internationell forskningstradition. Med denna ansats fångade man upp ett bredare engagemang än bara det med folkrörelseprägel. Med folkrörelseprägel menas att man först vanligen tar fasta på om personen är medlem och sedan om personen dessutom är och varit aktiv i den förening som den är medlem i. Vidare är ofta uppdrag i styrelse ett fokus. I denna första undersökning som Sköndalsinstitutet genomförde konstaterade man att svenskarnas engagemang var anmärkningsvärt stort, på flera områden (a.a.).

Sex år efter den första studien fick Sköndalsinstitutet i uppdrag av Demokratiutredningen att följa upp undersökningen från 1992. Resultaten publicerades bland annat i ytterligare en statlig utredning 1999 (Jeppsson Grassman & Svedberg 1999). Man kunde konstatera att en ännu lite större andel av befolkningen än 1992 gjorde frivilliga och informella insatser samtidigt som andelen kortvariga och mindre traditionella insatser hade ökat starkt. Sköndalsinstitutet har, förutom att ha genomfört de ovan nämnda studierna, också deltagit i en stor europeisk komparativ befolkningsstudie som genomfördes vid mitten av 1990-talet (Jeppsson Grassman & Svedberg 1996).

Sköndalsinstitutets forskningsavdelning vid Ersta Sköndal högskola fick 2004 Regeringskansliets uppdrag att följa upp de tidigare befolkningsstudierna. Genom detta uppdrag började Sköndalsinstitutet nu erhålla en lång tidsserie av studier. Det nya uppdraget sågs angeläget bland annat därför att alltför, inte minst forskare, hävdade att det fanns en nedgång i många slags engagemang, jämfört med hur det var i början på 1990-talet. Utgångspunkten för undersökningen 2005 var naturligtvis att både ta till vara och använda samma frågor som tidigare men också lyfta in ett antal nya frågeställningar. Sköndalsinstitutet har velat studera dels om andelen av befolkningen som utför olika slags insatser verkar minska eller om befolkningens engagemang fortsätter att vara stort, dels om sättet man engagerar sig på tycks förändras och diskutera vad det i så fall kan innebära.

Frivilligt arbete, informella hjälpinsatser och tillhörighet till nätverk utgör tre huvudblock i studien. Tillsammans med ett fjärde block – de traditionella bakgrundsvariablerna – utgör dessa ”ryggraden” i undersökningen.

Utgångspunkten för Sköndalsinstitutets studier har varit att avstå från att göra normativa bestämningar av vad som ska räknas som ”bra” frivilligarbete (för demokratin, som social hjälpinsats etc.) och vad som ska räknas som ”mindre bra”. Med en pragmatisk ansats har man i stället försökt fånga upp allt frivilligarbete som utförs i föreningslivet utifrån tanken att det kan ses som olika uttryck för gestaltningar av medborgarskap – låt vara av mycket varierande karaktär och med varierande konsekvenser. Att frivilligt arbete fyller många olika funktioner för individer har tidigare studier visat (se t.ex. Jeppsson Grassman & Svedberg 1995; Jeppsson Grassman 1997; Habermann 2001). Individer kan också ha olika slags anknytning till föreningslivet. Sannolikt är skillnaderna i resultat som man konstaterat jämfört med andra studier också illustrationer till att föreningslivet faktiskt har förändrats. Frivilligt föreningsengagemang låter sig endast delvis

fångas upp i till exempel en formaliserad kategori såsom ”förtroendeuppdrag”, vilken används i alla andra svenska studier (se t.ex. Häll 1997; Petersson et al. 1998; SCB, 2003). Nu tar sig engagemanget delvis andra, mindre strukturerade former. Föreningslivet är inte bara, eller ens i huvudsak, en ”omistlig demokratskola” för medborgarna utan också ett ”mångtydigt mellanrum” i samhället – mellan stat, marknad och familj – där individen gestaltar sina uttrycksbehov och sitt medborgarskap på många olika sätt (Amnå 1995).

Sålunda har Sköndalsinstitutet, i sina undersökningar 1992, 1998 och 2005, inte använt den i detta sammanhang förhärskande folkrörelseansatsen där den intervjuade i tre steg tillfrågas om medlemskap, aktivt deltagande respektive förtroendeuppdrag i en och samma föreningstyp. Man har i stället utgått direkt från det frivilliga arbetet vilket i undersökningarna operationaliserades på följande vis:

”Vi är intresserade av att kartlägga det som brukar kallas FRIVILLIGT ARBETE, dvs. sådant arbete och sådana insatser som utförs på frivillig grund, oavlönat (eller mot ett symboliskt arvode) och på fritiden. I vissa sammanhang kallas det för ideellt arbete. Det kan vara fråga om många olika slags insatser, t.ex. utbildning, styrelseuppdrag, hjälpinsatser, kaffekokning, m.m.”

Därefter fick intervjupersonerna svara på om de under de senaste 12 månaderna utfört sådana insatser inom någon eller några av de 32 föreningstyper som i tur och ordning presenterades för dem. Dessa är i huvudsak desamma som förekommer i andra, motsvarande undersökningar. I en senare del av undersökningen frågade man också om respondenten var medlem i den förening för vilken frivilliga insatser utfördes. I den senaste undersökningen har samma inledande ”trattfråga” (ovan) ställts och sedan har man lite mer förfinat frågat om hur många timmar som man arbetat frivilligt i olika föreningstyper. Tidigare ställdes frågan om vilken organisation som man arbetade mest tid, näst mest tid osv. Den mer förfinade undersökningen som gjordes 2005 kan således göra att antalet timmar blir högre, men sannolikt återspeglar bättre de aktuella insatserna som gjorts.

Den senaste undersökningen 2005 genomfördes av SCB. Databasinsamlingen startade i januari 2005 och pågick till och med mars. Urvalet är ett obundet slumpmässigt urval bestående av 2 000 personer födda mellan 1920 och 1988 (alltså individer som är mellan 16 och 84 år). Urvalet drogs i december 2004 från registret över totalbefolkningen (RTB), och populationen var vid detta tillfälle 7 095 402 individer. Databasinsamlingen har genomförts genom att SCB gjort datorstödda telefonintervjuer. De två tidigare undersökningarna genomfördes som besöksintervjuer, vilket gör en viss metodologisk skillnad⁹. Resultatet av att försöka intervju de 2 000 utvalda personerna visas i tabellen nedan.

Redovisning av intervjuer i 2005 års undersökning.

INTERVJU	1385
Partiell intervju	8
BORTFALL	607
SUMMA	2000

⁹ Ett intervjuprogram som SCB utformat korresponderar till frågeblankettens layout och sekventiella frågeflöde. Registrering sker till inmatningsfält som finns på skärmen. Registrerade värden stäms hela tiden av mot programmerade värden vars parametrar utformats som valida och logiska värden. Överskrids dessa parametrar ger det upphov till ett felmeddelande.

Detta motsvarar en svarsfrekvens på 70 procent, vilket är helt jämförbart med 1992 års (72 procent) och 1998 års (70 procent) svarsnivåer. Skälen till att drygt 600 personer inte kunde intervjuas var naturligtvis många. Låt oss här bara säga att en urskiljbar grupp inte ville låta sig intervjuas om ämnet frivilligt arbete, aldrig av princip medverkar vid sådana här undersökningar eller ansåg sig inte ha tid – dessa utgjorde tillsammans cirka 250 personer. Ytterligare en grupp anträffades aldrig, uppgift om telefon saknades eller man var tillfälligt bortrest – också denna grupp bestod sammantaget av omkring 250 personer. Därtill kom en grupp om cirka 50 personer som inte kunde genomföra intervjun på grund av dålig hälsa. Slutligen gick inte intervjun att genomföra på grund av språksvårigheter med omkring 20 personer.

I denna undersökning ingår enbart personer i åldergruppen 16-74 år för att kunna jämföra 1992, 1998 och 2005.

Bilaga 2 – En kort sammanfattning av andra studier av frivilligt arbete och idrott

Här följer en kortfattad redogörelse för den forskning som bedrivits kring kombinationen av frivilligt arbete och idrott. Presentationen berör framför allt de studier som gjorts på 2000-talet. Forskarna vid Ersta Sköndal högskola är i princip de enda i Sverige som bedrivit forskning kring frivilligt arbete ur ett bredare perspektiv, och därför finns det egentligen ingen annan svensk forskning som har egentlig tillämplighet på frivilligt arbete och idrott. De studier som presenteras nedan ger en kontextuell förståelse av idrottsområdet.

Idrotten som arena för frivilligt arbete framstår inte minst av storleksskäl – inom ideell sektor – intressant att studera. SCB (2003) undersöker hur stor del av befolkningen som är medlemmar i olika föreningar, och i åldersspannet 16–84 år är drygt 30 procent medlemmar inom idrottsrörelsen, och en mycket hög andel av dessa är också aktiva medlemmar¹⁰. I de stora undersökningarna som är gjorda inom ramen för Johns Hopkins-studierna av den ideella sektorn uppmärksammas idrotten som ett av de största delområdena i ekonomiska termer och i form av medlemskap (Lundström och Wijkström 1997, Wijkström och Lundström 2002). I en uppföljningsstudie visar Wijkström och Einarsson (2006) att andelen anställda ökar under perioden 1992–2002 inom idrott.

Norberg beskriver i sin avhandling i historia om ett historiskt intimt och växelvis gynnande förhållande mellan idrottsrörelsen och staten (Norberg 2004a). I Vetenskapsrådets (2003) genomgång av svensk forskning om demokrati, förvaltning och folkrörelser uppmärksammas framför allt idrottens historiska roll och roll som folkrörelse. Trondman (2005) undersöker de ungas idrottande och vilken roll idrotten har för dem. Engström har bedrivit forskning kring barn och ungdomars idrottsvanor (2005). Mer relevant för denna studie är Habermanns arbete kring män och kvinnors frivilliga arbete inom idrott kopplat till ledarskap i Sverige och Danmark (2004 och 2006). Habermanns studie visar att en tredjedel av ledarna i idrottens topp är kvinnor. Kvinnorna innehar inte heller de ”högsta” posterna i organisationerna. Hon menar att männen tar på sig styrelse- och ledaruppdrag, medan kvinnorna påtar sig de mer praktiska uppgifterna. Habermann visar även på att det är stora skillnader mellan olika idrotter, där män återfinns i vissa idrotter (som fotboll) och kvinnor i andra (som ridning). Män och kvinnor arbetar frivilligt i lika hög grad, men gör det i olika typer av organisationer och har också olika typer av uppgifter inom organisationerna. Habermann avslutar med att påpeka att kvinnors möjlighet till att delta i arbetslivet är ofta avhängigt deras familjesituation och dessa två förhållanden påverkar kvinnors möjlighet att ta på sig långvariga uppdrag inom idrotten. Habermann avslutar sin idrottsstudie med en kommande sammanläggningsrapport kring idrott, kön och ledarskap (2006). I hennes senaste undersökning undersöks bland annat frivilligheten och jämställdheten.

Riksidrottsförbundet bedriver även egen FoU-verksamhet, och årligen publiceras ett flertal rapporter. Karp (2004) har i en intervjustudie undersökt föräldrars uppfattningar om barnidrott. Idrottens roll i den ideella sektorn beskrivs i en kunskapsöversikt (Norberg 2004b). Ungdomars tävlings- och motionsvanor beskrivs med hjälp av SCB i en postenkätundersökning (Riksidrottsförbundet, 2005). Norberg och Ljunglöf har gjort en kunskapsöversikt kring ämnet idrott, kön och genus (Norberg och Ljunglöf 2003). Andersson och Ljunglöf har gjort en sammanställning över siffror kring män och kvinnors olika deltagande inom idrotten (2002). Slutligen har Jönsson gjort en undersökning av idrott och integration (2002).

¹⁰ I vår undersökning frågar vi först om man arbetar frivilligt och därefter om man är medlem. Båda studierna visar dock att en mycket stor andel av befolkningen är frivilligt arbetande inom idrotten. SCB (2003) anger ca 17 procent som aktiva medlemmar inom idrott, och i vår undersökning 2005 uppgår andelen av befolkningen som frivilligt arbetar inom idrott mellan 16–74 år till ca 20 procent.

Bilaga 3 - Tabeller

Tabell 35. 2005. Frivilligt aktiva. Jämförelse mellan de som arbetar inom idrott (totalt) och övriga frivilligt aktiva. Logistisk regression: pseudo R2, oddskvoter och förekomst av signifikanta samband.

	Totalt	Män	Kvinnor
Pseudo R2	26.5	15.0	26.5
Kön			
Män	1.00		
Kvinnor	0.91		
Ålder (%)	0.96***	0.97**	0.96***
Etnicitet (%)			
Svenskt ursprung	1.00	1.00	1.00
Adopterad, en föräld född utomlands	0.84	1.13	0.48
Andra gen invandrare	0.96	0.67	1.18
Första gen invandrare	0.64	0.67	0.66
Utbildning (%)			
Grundskola etc	1.00	1.00	1.00
Gymnasienivå	1.04	1.03	1.07
Högskola, universitet	0.78	0.65	0.88
Inkomst	1.13	1.22*	1.03
Fackföreningstillhörighet			
Nej	1.00	1.00	1.00
LO	0.60*	0.59	0.45*
TCO	0.61	0.54	0.63
SACO	0.73	0.81	0.63
Annan fackförening	0.89	0.77	0.90
Boendeort			
På landsbygden	1.00	1.00	1.00
Samhälle 500-10000 inv	0.92	0.79	1.23
Mellanstor stad	0.85	0.81	0.87
Storstad	0.40**	0.38*	0.45
Civilstånd			
Gift/sambo	1.00	1.00	1.00
Ensamstående	0.97	1.02	1.07
Barn			
Nej	1.00	1.00	1.00
Ja	2.34***	1.64	3.85***

Tabell 36. 2005. Frivilligt aktiva. Jämförelse mellan de som arbetar inom idrott (totalt) och övriga frivilligt aktiva. Logistisk regression: pseudo R2, oddskvoter och förekomst av signifikanta samband.

	Totalt	Män	Kvinnor
Pseudo R2	28.7	30.9	32.4
Kön			
Män	1.00		
Kvinnor	0.68*		
Ålder (%)	0.96***	0.97***	0.96***
Insatserna har gått ut på			
Utbildning, ledarskap	2.64***	2.93***	2.13*
Styrelseuppdrag	0.72	0.66	0.74
Administration	0.99	0.84	1.21
Information	0.35***	0.25**	0.48
Direkta hjälpinsatser	0.57*	0.32*	0.86
Penninginsamling	2.13**	3.38**	1.20
Annat	0.78	0.57	1.04
Anledning att arbeta frivilligt			
Personliga intressen	1.00	1.00	1.00
Familjemedlemmars situation, behov	3.34***	2.48*	4.78***
Göra nytta för andra	0.61	0.49	0.82
Bidra till org verksamhet	0.88	0.99	0.86
Annan anledning	0.72	0.63	1.02
Attityder till frivilligt arbete			
F35 – friv arb annat än proff	1.05	1.06	1.06
F36 – om regering tog sitt fulla ansvar, ej friv arb	1.15	1.02	1.21
F37 – moralisk skyldighet att utföra friv arb	1.01	1.06	0.96
F38 – friv arb hot mot avlönat arb	0.70*	0.70	0.71
F39 – aktiv roll i demokrati	1.01	0.82	1.19

Tabell 37. 2005. Frivilligt arbete. Jämförelse mellan de som arbetar inom idrott (uppdelat mellan enbart idrott (A) och idrott samt annat frivilligt arbete (B)) och övriga frivilligt aktiva. Multinomial logistisk regression: pseudo R2, oddskvoter och förekomst av signifikanta samband.

	Totalt		Män		Kvinnor	
	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Pseudo R2		21.2		21.4		30.6
Kön						
Män	1.00	1.00				
Kvinnor	1.10	0.77				
Ålder (%)	0.97**	0.96***	0.98	0.96**	0.97*	0.95**
Etnicitet (%)						
Svenskt ursprung	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Adopterad, en föräld född utomlands	1.44	0.41	2.01	0.61	1.02	0.13
Andra gen invandrare	1.10	0.85	0.00	1.24	1.80	0.74
Första gen invandrare	0.80	0.52	0.44	0.79	1.10	0.28
Utbildning (%)						
Grundskola etc	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Gymnasienivå	1.25	0.88	1.31	0.87	1.17	0.85
Högskola, universitet	1.03	0.58	0.79	0.58	1.32	0.47
Inkomst	1.23*	1.23	1.22	1.23*	1.19	0.81
Fackföreningstillhörighet						
Nej	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
LO	0.51*	0.71	0.49	0.68	0.36*	0.57
TCO	0.46*	0.79	0.45	0.64	0.41	1.02
SACO	0.88	0.52	1.05	0.60	0.64	0.49
Annan fackförening	0.87	0.90	0.76	0.75	0.75	1.02
Boendeort		**				*
På landsbygden	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Samhälle 500-10000 inv	0.76	1.20	0.49	1.32	1.20	1.24
Mellanstor stad	0.57	1.37	0.56	1.27	0.54	1.73
Storstad	0.20***	0.79	0.15**	0.85	0.29*	0.84
Civilstånd						
Gift/sambo	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Ensamstående	0.91	1.00	0.61	1.40	1.31	0.74
Barn		***		*		***
Nej	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Ja	2.65***	2.14**	2.49**	1.17	3.68**	4.76**

Denna körning är en multinomial logistisk regression, där de som arbetar inom idrott (uppdelat mellan de som enbart arbetar frivilligt inom idrott (A) och de som arbetar med idrott och annat (B) - jämförs med övrigt frivilligt arbetande exkl. idrott. Övriga frivilligt aktiva är basen.

Tabell 38. 2005. Frivilligt arbete. Jämförelse mellan de som arbetar inom idrott (uppdelat mellan enbart idrott (A) och idrott samt annat frivilligt arbete (B)) och övriga frivilligt aktiva. Multinomial logistisk regression: pseudo R2, oddskvoter och förekomst av signifikanta samband.

	Totalt		Män		Kvinnor	
	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)	Varav, både idrott annat (B)	Enbart idrott (A)
Pseudo R2		27.4		35.6		29.6
Kön						
Män	1.00	1.00				
Kvinnor	0.95	0.59*				
Ålder (%)	0.98**	0.96***	0.98	0.96**	0.97**	0.95***
Insatserna har gått ut på						
Utbildning, ledarskap	3.22***	2.52**	4.29***	2.20*	2.16	3.88**
Styrelseuppdrag	1.04	0.76	0.86	0.62	1.21	0.90
Administration	1.13	1.03	1.20	0.81	1.06	1.83
Information	0.56	0.22***	0.32*	0.22**	0.92	0.12**
Direkta hjälpinsatser	0.81	0.23**	0.83	0.17*	0.66	0.29
Penninginsamling	1.27	3.10***	1.95	4.95***	0.99	1.69
Annat	1.40	0.96	0.82	0.70	2.13	1.37
Anledning att arbeta frivilligt		***				*
Personliga intressen	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
Familjemedlemmars situation, behov	2.78**	2.68**	4.17**	2.49	2.04	3.48**
Göra nytta för andra	0.38*	0.28*	0.24	0.00	0.48	0.75
Bidra till org verksamhet	0.73	1.05	1.08	1.05	0.47	0.92
Annan anledning	0.72	0.88	0.60	0.66	0.80	1.76
Attityder till frivilligt arbete						
F35 – friv arb annat än proff	0.92	1.08	0.88	1.15	0.96	1.01
F36 – om regering tog sitt fulla ansvar, ej friv arb	1.07	1.16	0.51	1.15	1.20	1.14
F37 – moralisk skyldighet att utföra friv arb	0.96	1.02	0.96	1.41	0.95	0.85
F38 – friv arb hot mot avlönat arb	0.67	0.70*	0.79	0.38*	0.58	0.87
F39 – aktiv roll i demokrati	1.00	1.04	0.49	0.89	1.25	1.24

Denna körning är en multinomial logistisk regression, där de som arbetar inom idrott (uppdelat mellan de som enbart arbetar frivilligt inom idrott (A) och de som arbetar med idrott och annat (B) - jämförs med övrigt frivilligt arbetande exkl. idrott. Övriga frivilligt aktiva är basen.

(Footnotes)

1 6 Styrelseuppdrag och administration mättes i en kategori i undersökning

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 114 73 Stockholm • Tel: 08-699 60 00 • Fax: 08-699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se • Hemsida: www.rf.se

